

ከወገን ክብር፣ከሀገር
ቅርስ፣ከባህኔ አባት ኩፊት ጸጋዬ
ገብረመድሃን ያከንን ፍቅርና
ድጋፍ እየገኘኛል ካደረገቸው
ህመም እንዲፈውሱ የእምነት
ፈቃድ እንዲሆን ከባዊ
ምኞታችንን እንገነዳኩን።
እቅማችን በፈቀደም
ባሰፈከገው
ሁኑ ትብብርና ድጋፋችን
አድክዎቸውም።

የሎሬት ጸጋዬን ከፍተኛ የህክምና ወጭ ለመሸፈን እንዲቻል የበኩሉን አስተዋጽኦ ለማድረግ ፔኩን ለጸጋዬ ገብረመድህን (Tsegaye G/Medhin) ብለው በመጻፍ ከዚህ በታች ባለው አድራሻ መላክ እንደሚችሉ በአክብሮት እየገለጽን ይህንኑ አድራሻ አባዝተው ለሚያውቋቸው ኢትዮጵያውያኖችና ኢትዮጵያን ለሚወዱ ግለሰቦች እንዲሰጡ ስንጠይቅ ለኚህ ታላቅ ኢትዮጵያዊ ለሚያደርጉላቸው ትብብር አስቀድመን እናመሰግናለን።

Make check payable to *Tsegaye G/Medhin* and send to the following address:

**Tsegaye G/Medhin,
812 West 181St. Street,
Apt. No. 55A,
New York, NY 10033**

ምስጋና

ለተደናቂው የብዕር ሰው ጸጋዬ ገብረመድህን ድጋፍና አድናቆታችንን ለመግለፅ ባደረግነው ጥረት ዝግጅቱ የተሳካና ውጤታማ እንዲሆን የተባበራችሁንን ሁሉ ከልብ እናመሰግናለን።

2ኛው

ጥቅምት ፳፻፲፱ ዓ.ም. ዋሺንግተን ዲሲ

ዋጋው: \$5.00

ማውጫ

ገጽ

ብዕሩን ወደ ትራጀዲ.....	2
ከጸጋዬ ገብረመድህን	
ከአዘጋጆች.....	3
ሰውየውና የኢትዮጵያ ስነጥም.....	4
ከብርሃኑ ዝቅቶ	
እርግጠኒን መለስልኝ.....	10
ከአሳቱ ተሰማ	
ለጥቢል ኮሚቴ.....	14
ከደብተር ፍቅራ ቀለብ	
አድባር.....	17
ከጸጋዬ ገብረመድህን	
ከበቀሉ መጽደቅ.....	18
ከነብዩ መኮንን	
ብላቴን ጌታ.....	22
ፕሮፌሰር ፕሮፌሰር አየለ	
ቅኔን በቅኔ አወድሱት.....	29
ከከበደች ተከላከለ	

ማሳሰቢያ

የመጽሔቱ ሽፋንና አርማ በአርቲስት ከበደች ተክለአብ ተወርቆ ለሎሬት ጸጋዬ ገብረመድህን የተበረከተ ስለሆነ ያለደራሲው ፈቃድ ለምንም አገልግሎት እንዳይውል በአክብሮት እንጠይቃለን።

የጸጋዬ ገጽ 10978

...የኢትዮጵያ ህዝብ መከራ ተሸካሚ ነው። በተደጋጋሚ የጦርነት ድግስ ይደገስልታል። ድግሱ አዳራሽ ውስጥ ሆኖ ይቃጠላል። ለዚህ በኔ አስተያየት የተለያዩ ምክንያቶች አሉት። ልቡ ውስጥ የምታበራዋን ነጻነት የሚላትን እሳት ለራሱ ለማስተረት ጦርነት ውስጥ ገብቶ ይቃጠላል። አንዳንድ ጥያቄዎች የምታንቀሳቅሰው ይቺ ነጻነት ወዳድነቱ ነኝ። ይህችን በውስጡ የምትነድ ባህርይውን ገዥዎቹ ለራሳቸው ጥቅም ያውሉዋታል። ሁለት ባለባቶች ማዶ ለማዶ ያዋቱታል። ከዚህም በላይ ከሌላው ያለያል። መከራውን ችሎ አንጀቱን እጅግ ይወዳል። በዚህም እግሩን ያለሰንቅ ያለ ደሞዝ ለነጻነቱ ይሞታል። በወንድሞቹ በአፍሪካውያን ዘንድ በጎረቤቶቹ በአረቦች ዘንድ ያስከበረው ይሄው ባህርይው ነው። ዛሬም በሆነ ያው ባህርይው እየገፋፋው ይታለላል። እጅጅ ብሎ አያውቅም። የሚያጫርስው አመራር ሁልጊዜም ይከሰትበታል።

በውስጥ ለራሳቸው ጥቅም እርስ በርስ ያፋጩታል። በውጪውም ለነጻነቱ ቀናኢ ስለሆነ እሱን ለሞት አጋፍጠው እንደገና አናቱ ላይ ፊጥ ያለሉ። በዚህም አጥንቱን ይሰብሩታል።

እኔ ደግሞ አንድ ገበሬ አጠገብ ቁጭ ብዬ እህ ማለትን እወዳለሁ። ከንድ አርበኛ ወታደር ካንዲት የወታደር ሚስት ከአንድ ቄስ ከአንድ ሼህ... ከሁሉም እህ ብዬ እማራለሁ።

ሁሉም አንደበታቸው እንባ አዘል ነው። እሮሮ ያፈልቃል ልሳናቸው። እኔ ወታደር ሁሉ ብሶት ነው። ይሄ ነው ባጠቃላይ የአገሪቱ ገጽታ። በእራሱ ወደ ትራጀዲ የሚሰበውም የሄው ነው።...

ጸጋዬ ገብረመስቀል
ለዚህ መጽሐፍ ነፃነት 1984
ከሰውነት ቃል ምልልስ የተቀነጠረ።

“የተወለድኩት በ1929 ዓ ም የፋሽስት ወረራ በተጀመረ በስድስተኛው ወር ነው።የልደት ቦታ በዳ አቦ ትባላለች። ከአምቦ 30 ኪሎሜትር ያህል ርቃ የምትገኝ የጅባትና ሜጫ ገጠር።በዳ ደረባ ተራራ ግርጌ የሚሻው ያለባባ ቤት ሲቃጠል፥ እናቴና እህቴ ከባንዳ ተታኩሰው በአርበኛ እርዳታ የእኔንና የራሳቸውን ነፍስ ከአዳኑ በኋላ፥ እናቴ እኔን ይዛ ወደ አያት፥ ቅድመ አያቶች ቀዬ ተሰደደች.....”

ከአዘጋጆቹ

ማንኛውንም አይነት መጽሄት ለማዘጋጀት መነሳት ከባድ ነገር ነው።የመጽሄቱ ዋነኛ ይዘት በኢትዮጵያ የሥነጥበብ ዓለም ውስጥ ክቡር፤ከፍተኛና የተለየ ቦታ የሚሰጠው ሰጪ ከሆነ ደግሞ የዝግጅቱ ሃሳብ ከባድ ብቻ ሳይሆን አሰራሪም ጭምር ነው።ለአንባቢው ምን ይዘን ነው የምንቀርበው? መልኩ ምን ይምስል? ይዘቱስ ምን ይሁን?

ብዙ ካወጣንና ካወረድን በኋላ፤ረጅም ርቀት ያለው መንገድ ሁሉ በአንድ እርምጃ ይጀመራል እንዲሉ፤ሁሉም ነገር ምናልባት ኋላ ሳይ የራሱን መልካም ገጽታ እየያዘ መምጣቱ አይቀርምና በርዕሱ ተስማምተን ሥራ ጀመርን። የመጽሄቱን ርዕስም ጸጋዬ ብለን ልንጠራው ተስማማን።አዎን፡- በዘመናችን ከተፈጠሩና እንደ አጥቢያ ኮከብ ደመቀው፤በርተዉና ፈክተዉ የእዉቀት ብረሃን ከፈነጠቁልን ታላላቅ ጸጋዎቻችን መሃል ባለቅኔ ሎሬት ጸጋዬ ገብረ መድህን አንዱ ነዉና መጽሄቱን “ጸጋዬ” ብሎ መጥራቱ አግባብ እንደሆነ አመንበት።

የሚቀጥለው እርምጃችን ምሁራንን ማግኘትና ላሰበነዉ ጉዳይ መሳካት ጽሁፍ በማበርከት እንዲተባበሩን መጠየቅ ነበር።አላሳፈሩንም።“ጠይቃችሁ ነዉ እንደሚያዉም ለጸጋዬ”አሉን።ኢትዮጵያዊ መሆን ከሚያስደቱት ብዙ ነገሮች አንዱ ይኼ ነዉ።

ከሱስ እንጀሰስ፤ዶክተር ፍቅሬ ቶሎሳ ጸጋዬ ገብረ መድህን የኖቤል ሽልማት ያሰጠዉ ዘንድ ለኖቤል ኮሚቴ በእን ግሊዝኛ ያዘጋጁትን ጽሁፍ ላኩልን።ለጽሁፉ ይዘት ምስጋናዉ ሁሉ ለዶክተር ፍቅሬ ሲሄድ፤እንግሊዝኛውን ወደ አማርኛ በመመለስ አቶ ፋሲል ይትባረክ ያደረጉልን ትብብር ከፍተኛ ነው።

ፕሮፌሰር ንጉሴ አየስ፤“ብላቴን ጌታ - Poet Laureate – Tsegaye Gebre Medhin of Ethiopia” በሚል ርእሰ፤ታላቁ ባለቅኔ ከወጣትነት ጊዜዉ አንስቶ እስከ አሁን ሰዓት ድረስ በሥነጥም፤በቴያትር፤በምርምርና ጥናት መስክ ያበረከታቸዉን ሰራዎቹን ይመረምራሉ።የፕሮፌሰር ንጉሴ አየስ ጽሁፍ ቋንቋችንን እንበበው መረዳት ለማይችሉ ወገኖች ስለ ፀጋዬ ማን ነት አሰረጂ ይሆንልናል።

ሌላው “ሰውየውና የኢትዮጵያ ስነ-ጥም” በሚል ርእሰ ከአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ብርሃኑ ገበየሁ የላኩልን ጽሁፍ በሎሬት ጸጋዬ ድርሰቶች ላይ ትንታኔ ያቀርባል።

በመጽሄቱ ይዘት ውስጥ ከተካተቱት ዓባይ ጉዳዮች ሌሎቹ በተለያዩ ፀሐፍት ስለ ፀጋዬ የቀረቡ ግጥሞች ናቸው።ፀጋዬ የወሰዳቸው ግጥሚያን ናቸው እና “ልጅ ለአባቱ” እንዲሉ ውዳሴ ፀጋዬ ግጥሞቻቸውን ደርድረዋል።ነቢይ መኮንን ደግሞ ለየት ባለ መልኩ ስለ ህይወት ያለውን አመለካከት ያጋራናል።በሃገራችን የተወሰደን ከመከራዋ ተጋርተን በውል አድገን እንድንፀድቅ ይጠይቀናል።ምርምሩ ጥልቅና ምሉዕ ነው።አሳቱ ተሰማ ባንድ ወቅት የረገመውን የፀጋዬን ብዕር በይቅርታ ያወድሰዋል።ይህም በራሱ በኛ ትውልድ መስመድ ያለበት አኩሪ ባህል ነው።

የመጽሄቱ ዋና ዓላማ ባለቅኔውንና ድንቁን የብዕር ሰው ሎሬት ፀጋዬን መዘከር በመሆኑ አትኩሮታችንም በዚሁ ተወስኗል።ዛሬ ከትላንት ዉሏችን ልንማር ይገባል።ለሃገርና ለወገን የሚበጁ አዉቅ ሙያተኞችን ከሃሳብ አልፈን በተጨማሪም የሚረዱበትን መንገድ በማመቻቸት ፍቅራችንን፤አክብሮታችንንና ድጋፋችንን ልንቸራቸዉ ይገባል።ታዋቂ የጥበብ ሰዎች የሀገር ዋርካዎች ናቸዉና ከመዉደቃቸዉ በፊት ፈዉሱን መፈለግ ብሔራዊ ቅርሳችንን ከአደጋ የመከላከልን ያህል ግዙፍ ተግባር እንደማከናወን ይቆጠራል።ጸጋዬም የሀገር ሃብትና የሰነጥበብ አድባር ናቸዉ።

ሰውዬውና የኢትዮጵያ ሰነግጥሦ

ብርሃኑ ገበየሁ

ኢትዮጵያ ቋንቋዎችና ሥነጽሁፍ ዘፍል

አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ

ከሎሬት ጸጋዬ ገብረ መድህን ጋር የተዛመዱ ሀሳቦች ሲመጡብኝ ነፍሴን ጭንቅ ጥብብ ይላታል። መጨነቅና መጠበቡዋ አንድም የምትይዝና የምትጨብጠውን ስለምታጣ፤ አንድም ስለ ሰውየው ደፍሮ አስተያየት መሰንዘሩ ፈታኝ ስለሆነባት ነው።

ጸጋዬ ብዙ ገፅታ፣ብዙ መከሰቻ ያለው ሰው ነው (አንተ ማለቴ ማቅረቢ ነው፤ መዘርጠጤ ሳይሆን)። እና ስለየት ኛው ጸጋዬ ልናገር? ስለ ፀሀፊ ተውኔቱ ጸጋዬ፤ ስለ መሪ ተውኔቱ ጸጋዬ፤ ስለ ተርጓሚው ጸጋዬ፤ ስለ አንትሮፖሎጂስቱ ጸጋዬ፤ ስለ ኢትዮጵያን ሰቱ ጸጋዬ፤ ስለ ሥጋ ለባሹ ጸጋዬ ወይስ ስለ ባለቅኔው ጸጋዬ? ሰውየው እነዚህን ሁሉና ከእነዚህም ሁሉ በላይ ነው። ስለዚህም ስለጸጋዬ ገብረመድህን ለመናገር የነዚህ ሁሉ ጥበቦች ባለሙያ መሆንን ይጠይቃል፤ ወይም፤ ራሱን ጸጋዬን ሆኖ መወለድን። እኔ ለሁለቱም ብቁ አለመሆኔ

ይሰማኛል። ስለዚህ መናገር አስካስፈለገኝ ድረስ በጥቂቱም በ.ሆን መናገር የምችለው ስለባለቅኔው ጸጋዬ፤ እንዲያውም ስለግጥሞቹ ብቻ ነው። ብቻ ግጥሞቹ የሁሉም ገፅታ ዎቹ መከሰቻ ጨመቅ (essence) በመሆናቸው ጥረቴ “አልሸሹም ዘወር አሉ” ቢጤ ነው። “ያለውን የወረወረ...” ይባላልና ገብስ ገብሱን ሸክ ሸክ አድርጌ ቀሪውን የፍል ስፍና ጣጣ እውቀቴና ዕስቡ ላላቸው እተወዋለሁ።

የሎሬት ጸጋዬ ግጥሞች የአማርኛ ሥነጽሁፍ በምዕተ ዐመታት ቀርፋፋ ጉዞው የደረሰባቸው አንድ አብይ ምክራፍ ናቸው። የጸጋዬ ግጥሞች የማህበራችን ሥርዓት፣ ቁሳዊና መንፈሳዊ ባህሎች፣ የእምነትና የህሳብ መዋቅሮች፣ የሥነልሳንና የስነልቦና ነፀብ ራቆች የተካተቱባቸው “አድ ባር” ናቸው። አድባር የዱሮና የዛሬ መማከያና መታረቂያ፣ የልዩ ልዩ እምነት ስርዓቶች መገናኛ፣ የልጁም የአዋቂውም፣ የከብቱም የሰፈሩም ጠባቂ መንፈስ የህይወት አደት መነሻና ማረፊያ ምህዋር እንደም ትሆን፤ እንዲሁም የባለቅኔው ቅኔዎች ከታሪካችን፣ ከባህሉ ታችን፣ ከእምነቶቻችን ተጨምቀው

ህያውነት ያገኙ የሞካዶክ ተምሳሌቶች ናቸው። እነዚህ ተምሳሌቶች የአያሌ ማህበራዊ እና መንፈሳዊ ሥርዓቶች ማዕከል በመሆናቸው ከአንድ ባህል፣ ከአንድ እምነት፣ ከአንድ ቋንቋ ይበልጥ ውስብስብና ረቂቅ ባህርይ አላቸው። በዚህም ላቢያ በህሳብ ላልዳበረ አእምሮ፣ ስለራሱ ብዙ ለማያውቅ ትውልድ ወይም የራሱን ለማያደንቅ ከበቀለበት ምድር በመንፈስ ለተነቀለ ትውልድ፣ አባቶቹ እህልና ውሃ እንጂ የመንፈስ ፀጋቸውን መግባው ላላሳ ደጉት ትውልድ ግጥሞቹ ይጠናሉ። መጥነናቸው ባህሪያቸው ሆኖ ሳይሆን ማሰብን፣ መመርመርን ወደራስ ባህል መመለስን፣ የራስ የሆነውን መውደድን፣ ለጉዞ ትናንትን ስንቅ መቋጠርን ከመጠየቃቸው የሚነቃ ነው። ስለዚህም ይመስለኛል የጸጋዬ ግጥሞች “ከባድ ናቸው” በሚል ሰበብ ከመድረክና ከአካዳሚያ የተገፉት፣ ብቻ ይህ የኔ ግምት ደገኛ ነው እንጂ ሌሎች ሌሎች ምክንያቶች አይታጡም፤ ሰውየው እንደ ፖለቲካ ሰው በሞጋቾች ዐይን ሲታይ እንዲሁም ገና ስም ያላቸው መምህራን የነርሱ አንደበት የሆኑ “ደቃ ተመዘምራን” የተከሉት የድብትርና

ባለቅኔ ሎሬት ጸጋዬ ገብረመድሃን

ዘልማድ፣ እርሱም ሞጋቾ ቸን የሚሞግትበት መራራ መንፈስ ከአቅማቸው በላይ እየተለጠጡና እንደሐረግ በትውልድ ሀሳብ ውስጥ እየተልፈሰፈሱ ያለአግባብ በጥበቡ ላይ ሳያጠሉበት አልቀሩም።

የተጠበቡና የጠበቡ ምሁራን ሥነግጥምን ከአንድ ቋንቋ፣ ከአንድ ባህልና ከአንድ ዘመን አጋብተው ይፈርጃታል። እርግጥ ነው ጥበቡ የሚከሰተው የአንድ ገናና ባህልና ዘመን ገናና ልሳን በሆነ ቋንቋ የዚያኑ የዘመኑን ሕይወት ሲሔሰና ሲሰል ነው። እናም መብቀያው የገጣሚው ዘመን፣ ማንፀሪያው ዘመንኛው ባህልና እሴት ይሁን እንጂ የባለቅኔው ምናብ ተትናንት በስቲያን ዛሬና ተነገወዲያን-ዘላለምን ይኖር ዘንድ ይቻለዋል። ለዚህ መሰሉ ማዕረግ ለበቃ ባለቅኔ ጊዜ እንደላሰቱክ የሚላብሉት እና የሚከማተርሉት ነቢይ ነው። ግጥሞቹም የምቶሎጂ (Mythology) የታሪክ እና የትንቢት (prophecy) መማከያ ይሆኑባቸዋል።

ቆት፣ የፖለቲካ፣ የማህበራዊ ሂሳብ፣ የምኞት፣ የተስፋና የራዕይ ፍንጣሪ ናቸው። በአንድ ቋንቋና በተወሰኑ አውዶች (ጊዜ፣ ቦታ፣ ድርጊት፣ አድራጊዎችና ተደራጊዎች) ከኖረ ቅርፅ ይዘው ይገኙ እንጂ ሰብሳቢ ፋይዳቸው የማይመጠን፣ አንድምታቸው ከ-ለንታዊ (universal) ነው። የዮናታሄ ንጉሴ፣ የከበደ ሚካኤል፣ የመንግሥቱ ለማ፣ የዮሀንስ አድማሱ፣ የጋይሉ ገብረ ዮሐንስ (ጥቂቶቹን ለመዘከር) እና የሌሎች

ኢትዮጵያውያን ባለቅኔዎች ሥራዎች ከፍ ሲል የተገለጹትን ባህሪያት ይዘዋል። የሱራት ጸጋዬ ሥራዎች ግን በእኔ ግምት የተለየ ሥፍራ ሊሰጣቸው የሚገቡ ናቸው።

የጸጋዬ ግጥሞች ልዩ የሚያደርጋቸው ጥበባዊና ባህላዊ ይዘታቸው አያሌ ናቸው። የጸጋዬ ግጥሞች፣ በተለይም “እሳት ወይ አበባ (1966) ውስጥ ያሉ እንዳንድ ግጥሞቹ፣ ለምሳሌ፣ “በረን (የሃዩ ሮካሌ ሊበን ቀረርቶ)”፣ “በረን (የሙርቲ ፀሎት ጥሪ)”፣ ጸጋዬ የአርሞን ባህልና ግጥም እስከ ሀሳቡና ቅርፃዊ ቅጥንብሩ (artistic pattern) ያገዛፈ ባቸው ጥበቦች ናቸው። ግጥምን ካንድ ቋንቋ ወደሌላ ቋንቋ መተርጎም አጅግ ፈታኝ ቢሆንም ይሞከራል። ሲሞከርም

የመገኛው ቋንቋውን ሀሳብና መንፈስ ለመጥለፍ ቢቻል እንኳ ጥበባዊና ቅርፃዊ ገጽታዎችን መስዋት አይቀራ ነው። ጸጋዬ ግን ሀሳብን፣ መንፈስን እና ቅጥንብርን በተለይ አሰነኛኝትን (versification) ካንድ ባህል ወደ ሌላ በማዛወር የማይሞከረውን ሞክሮ የማይቻለው ተች ሎታል። ድምፁት እና ስልት የጸጋዬ የራሱ ይሁኑ እንጂ በሌሎች በርካታ ግጥሞቹም፣ ለምሳሌ፣ “አቴ ጽብራ አርሞ”፣ “አይ አዳዩ”፣ “እውነት አሁን አንቺ እስከ ነሽ”፣ ቋንቋ የራሱን የባህል ኩልኩል ጥሶ ወደ መሰረቱ በመመለስ ብሉይ-ምስሉን (its prototype) መልሶ ለመፍጠር የበቃባቸው ጥበባዊ ሥራዎች ናቸው። እኔ እስከማውቀው ድረስ በሥነግጥማችን ታሪክ ቋንቋ ከራሱ ባህል ውጭ ከሌላ ቋንቋና ባህል ጋር ለሥጋዎደሙ የበቃባቸው ሌሎች ሥራዎች የሰሎሞን ደሬሳ ግጥሞች ናቸው።

የጸጋዬ ግጥሞች እንደ ኢትዮጵያውያን መልክ (complexion) አይነታቸው ብዙና ለመለየት የሚያዳግት ነው። የዳጋችንታቸውን ምክንያት በ“አድባር” ወይም በቀስተ ዳመና ማንጸር ይቻላል። አድባር ለአያሌ ሥርዓተ አምልኮዎች ውክልና ቀሳዊ ተምሳሌት (material symbol) ስትሆን፣ በአንድ ጊዜ ለመገንዘብ የሚቻለው ከውክልናዋ አንዱን እንጂ ሁሉንም አይደለም። በአንዱ ውስጥ ግን ሌሎች ተዛንቀው የሞገስና የግርማ መሳናጸፊያ ይሆኑታል። እንደዚህ

ሌሎችም በየራሳቸው አውዶች ውክልናቸውን በሌሎች እያገዙት፤ የማይመጠንና ከሰው ልጅ ግንዛቤ የላቀ መንፈሳዊ ክብርና ግርማ ያበጃሉ። ቀስተ ደመናውም አንዲሁ የልዩልዩ ቀለማት ጎብር ነው። በእንደ ሀላዊው ውስጥ ብዙ ልዩነቶች አሉ። ልዩነቶቹን መገንዘብ የሚቻለው ትኩር ብሎ ከመመርመር ቢሆንም፤ የአንዱን ቀለም መነሻ ከሌላው ቀለም መድረሻ መደንበር፤ የሚቻል ነገር አይደለም። የጸጋዬን ግጥሞችም እንደዚሁ በርዕስ ጉዳይ፤ በቅርጽ ወይም በድምፅት (tone) ለመከፋፈል አይቻልም። ስለ እያንዳንዳቸውም

የሚሰማቸው እንግርግርጎች (lyric) ይሆናሉ። ከርዕዮተ ዓለም አንፃር ብንፈክራቸው (interpret) እነዚህ ግጥሞች ከማንነቱ የተገነጠለ ትውልድ ግለሰብ፤ በተራሃሚውም በራሱና በሀብረተሰብ ላይ የተሰነዘሩ ትችቶች ናቸው ማለት እንችላለን። እነዚህ ነጥቦች በሌሎች ምሳሌዎች መመልከት ይቻላል።

እኔ አስከማውቀው ድረስ ጸጋዬ በስነግጥማችን ታሪክ ውስጥ “የገፀ ምድር ስነግጥምን” ያስተዋወቀ የመጀመሪያው ገጣሚ ነው። የገፀምድር ግጥም (Topographical

ሥራዎች ናቸው። “አምቦ?” “አንኮ በር” “ከፋ” “ሐረር” “ድሬ-ዳዋ” የተሳሉት ከሕይወታቸው፤ ከባህላቸውና ከወጋቸው ተጋብተው እንጂ ስለቦታነት፤ ስለከተማነታቸው አይደለም። ስለከተማነት ብዙም ባህላዊና ህይወታዊ ቀለም ሳትቀባ የተሳለች ከተማ አሥመራ ናት። “ሊማሊ” የሲኦል ገፅታ ይዞ ወርድና ቁመቱ በአስፈሪ ቃላዊ ስዕል በገለጽም፤ የግጥሙ ድምፅት ገፀ ምድርን ማድነት ሳይሆን በሰው ልጅ ታላቅነትና አይበገራነት የመደመም ነው።

“...ስነጽሁፍ ደርጃው ወርዷል። የቅኔና የሰነጽሁፍ ወራሽ ሕዝብ ነው ያለን። የሱን የጣእም ደረጃ የሚመጥን ብእር ግን የለም። አልተሞከረም ማለት አይደለም። የሚሞከሩ የሚጥሩ አሉ። የሚጮሁም ይበዛሉ። እንዲያውም አንጋፋ ነን ብለው የሚጮሁም አሉ። አንጋፋ ነን የሚል ጩኸት በዝቷል። ታዲያ አንጋፋነቱ የሚታየው በብእሩ ሳይሆን በመገናኛ ብዙሃን ነው። ብእር ሳይወልድ አንጋፋ ይሆናል። መጽፍ አባባል ሆነ። ልቦለድ ይላል። ቅኔውም እንዲሁ። አንዳንድ ደህና የሞከሩ አሉ። ጥቂቶች ናቸው። ሁለት ወይም ሶስት። እነሱም ቢሆኑ በርቱ የሚሰኙ እንጂ በአፍሪካ ደርጃ እንኳ የሚያኮሩ አይደሉም።...”

ጸጋዬ ገብርመድ-ገን 1984
ከለዛ ምጽሄት የተወሰደ

እንዲህ ናቸው ብሎ ደፍሮ መናገር አይቻልም። ይህ የሆነበት ምክንያት እያንዳንዱ ግጥም፤ የባህል፤ የታሪክ፤ የገጣሚው ስሜትና ርዕዮተ ዓለም ዝንቅ ስለሆ ይመስለኛል። ስለዚህም የጸጋዩ ግጥሞች ቁርጥ ያለ ፍች (meaning) የላቸውም። እያንዳንዳቸው ተደጋ ግመው በተነበቡ ቁጥር አንደ ቀይ ሽንኩርት የሚላጡ አያሌ የፍች ደረጃዎችና ትርጓሜዎች አሉዋቸው።

ከፍ ብለን የገለጽናቸው “አቲቲ ዱብራ ኦሮሞ” “አዴ አዳዩ” “እውነት አሁን አንቺ እጂ ነሽ” በማህ በረሰባዊ ገጽታቸው ሲታዩ ሥነሰባዊ (anthropological) ግጥሞች ናቸው። በድምፅታቸው አንፃር ስናነጥራቸው ደግሞ ትዝታ እና ናፍቆት ገንኖ

poetry) በከተሞች፤ በወንዞች፤ በተራሮች፤ በገፀምድር ላይ የሚመሰረት የሰነግጥም ዝርያ ነው። የጸጋዬ “ምነው አምቦ?” “አዋሽ” “አንኮ በር” “ሊማሊ” “አባይ” “ዶጋሊ” “ከፋ” “ሐረር” “ድሬ ዳዋ” “አስመራ” “አዘቦን ዳግም አየሁዋት”፤ በሌጣው ከተመለ ከትናቸው ብዙዎቹ የገፀምድር ግጥሞች ናቸው። ተራሮችን፤ ወንዞችን ወይም ከተሞችን በቃላት የሚሰሉ፤ የሚገልጹ ወይም የሚያወድሱ። በኔ አስተያየት ግን ግጥሞቹ ተራ ቃላዊ ሥዕሎች (Verbal picture) ብቻ ሳይሆኑ ከዚያም ከፍ ያለ ታሪካዊ ባህላዊና ሰነሰባዊ (anthropological) ፋይዳ ያላቸው

“ዶጋሊ”ና “አንኮበር” እንደዚሁ ስለታሪካዊ ምክንያት የተነሱ ግጥሞች ናቸው። ባለቅኔው “አንኮበርን” የሚያነሳው ስለታሪካዊ ሁኔታችን ክንዋኔዎች በጊዜ ሰረገላ የሁዋሊቱን ለዛሬ በማምጣት ነው። “ዶጋሊንም” ለተመሳሳይ ታሪካዊ ምክንያት እንጂ ለቦታነቱ ብቻ አይደለም። በሁለቱም ግጥሞቹ ገጣሚው ታሪክን በመከለስ ለማስተማር አልዳጸም። ይልቁንም ታሪካዊ ጥቁምታዎችን (Historical allusions) በማምጣት (በታሪክ የታወቁ ጀግኖችንና ነገሥታትን ስም ጣል በማድረግ፤ ወይም ታሪካዊ ሁኔታችንን በመጠቀም) እንባቢው በራሱ አስፋፍቶ እንዲያስብ፤ ያነበበውን እንዲያስታውስ ያሳስባል። “መተማን በህልም” የተሰኘው

ውስብስብ ግን ድንቅ ቅኔውም በተመሳሳይ ጥበባዊ ብልሃት የቀረበ ነው። ይህን መሰሉ አቀራረብ አንባቢያን ከገጣሚው የሚጋሩት የጋራ እውቀት አስከሊል ድረስ አስቸጋሪ ነው። የራሳችንን ታሪክ በወጉ ተምረንና አጥንተን አለማደጋችን የጸጋየ ግጥሞች ለብዙ አንባቢያን አስቸጋሪና ፈታኝ የሚሆኑብን አንዱ ምክንያት እንደሆነ እንምታለሁ።

ጸጋዬ ታሪክን ብቻ ሳይሆን አፈታሪክን (legend) እና ምትን (Myth) አዘውትሮ ያጣቅሳል። “አባይ” የተሰኘ ግጥሙም ለዚህ አብነት ሆኖ ሊጠቀስ ይችላል። ይህ ግጥም ስለ ምናውቀው ቦታ (በወሬም በአካልም) አባይ ቢያወራም ብዙ አንባቢያን እኔን ራሴን ጨምሮ (ከጥቂት ወራት በፊት የነበረውን እኔ) ከግጥሙ የምናዘምረው ፍች እና ኪናዊ እርካታ በጣም ጥቂት ነው።

ቋንቋውም የአማርኛ ችሎታችንን ይከዳል። ዳሩ ግን በጸጋዬ ግጥሞች የሚያስቸግረን ቋንቋው ወይም ቃላቱ ሳይሆን ቃላቱ የሚገልጹቸውን አሳቤዎችና ነገሮች አለማወቃችን ነው። ባለቅኔው አባይን ሲጽፍ ስለቅድመ ታሪክ የአባይ ስልጣኔ ያደረገውን ንባብና ምርምር፣ እንዲሁም በግብጽ ምቶሎጂ ያለውን እውቀት ወደ ግጥሙ አምጥቶታል። በአርግጥም አባይ (አሁን አንደሚገባን) የብዙ ሥርዓተ አምልኮች እንዲሁም የሰው ልጅ ሥልጣኔ ማህዘን ነው። አባይ ዘለዓለም የሚፈስ ወንዝ ሳይሆን ራሱን ዘለዓለምን ነው። አባይ የውሃ ጅረት ሳይሆን የታሪክ ፈለግ ነው። አባይ ተራ ወንዝ ሳይሆን ታላቅ መንፈሳዊ ሀይል ነው። ይህንን ለመረዳት ግን እንደራሱ እንደ ጥቁር አባይ ተማህል ጠቢያ ተነስቶ ብዙ መውጣትና መውረድ፣ እንደ ሳሃራ ንዳድ ነፍሱን በሚያደርጅ ንባብና ሀሳብ ውስጥ ማለፍን ይጠይቃል።

ለእኔ እንደሚመስለኝ የባለቅኔው ሀሳብና ፍልስፍና፣ ከዚህ ከአባይ ምንጭ፣ ከአባይ መንፈስና ምቶሎጂ የሚጨለፍ ነው። ለብዙ አንባቢዎቼ የሚጠንኩት ተውኔቶቼ፣ ግጥሞቼ፣ እንዲሁም ባለፉት ጥቂት አመታት የሚሰጣቸው መግለጫዎችና የሚጽፉ

ቸው መጣጥፎች ሁሉ ከዚህ ኢትዮጵያን የምድር እምብርትና የሥልጣኔ ምንጭ አድርጎ ከሚገልፀው “አባይ” ይመዘላል። የግጥሙን መክፈቻ ጥቂት ስንኞች ነጥቁ ባመጣቸው፡ አባይ የምድር ዓለም ሲሳይ የቅድመ ጠቢባን አዋይ አባይ የጥቁር ዘር ብስራት የኢትዮጵያ ደም ኩሽ እናት፣ የዓለም ሥልጣኔ ምስግክ (እሳት ወይ አበባ፣ 1966፣ 153)

“...ኢትዮጵያ የቃል ሀይልና የልሳን ውበት አገር ነች። የሕዝቦች ስነቃል የሕዝቦች ተረት የመጠቀሳት አገር ነች። ደራሲ ነን ተርጓሚ ነን ባዮች ግን ቁንጽሶች ናቸው። ይህም በዝቶ ደግሞ እርስ በርስ መባላት ሆኗል ወጉ።...”

ጸጋዬ ንብረመድሃን
ከሰካ መጽሄት 1984

በማለት ይነበባሉ። እንደሚመስለኝ፣ ጸጋዬ በሁዋላ በሁዋላ ይህንን እምነቱንና ፍልስፍናውን ሥርዓታዊ (Systematic) አድርጎ ቢያደራ ጀውም ሀሳቡን በማመንጨት ረገድ ግጥሙ በመታሰቢያነት የተሰጣቸው የሰዋሰው (?) መምህሩ የየኔታ አስረስ የኔሰው አስተዋጽኦ ሳይኖርበት አይቀርም። እኚህ ታላቅ ሊቅ 1948 ዓ.ም. የካም መታሰቢያ የሚል የተወሳሰቡ ምስጢሮችንና ፍልስፍናዊ አርቅቶችን (philosophical abstractions) ያስተነተነ መጽሃፍ አሳትመዋል። የጸጋዬ ፍልስፍና እና ሀሳብ ከ1920-1960 በአፍሪካ ምሁራንና ገጣሚዎች በሊዎፖልድ ሴዳር ሴንጎር እና አሚሲዛርን በመሳሰሉት ገንፍ ይሰማ ከነበረው የኔግሪቲዩድ አስተሳሰብ ጋር መሰረታዊ ዝምድና አለው። ጸጋዬን አንዳንድ የእንግሊዘኛ ግጥሞች

በተለይ ለምሳሌ፣ Home-Coming Son እና RAINBOW ከኔግሪቲዩድ ግጥሞች (Negrotude Poetry) ረጋ የሚፈርጁ ምሁራንም ጥቂት አይደሉም። እኔ ደግሞ እስካሁን መርምሮ ያሳየን ጥናት ባይኖርም የጸጋዬ የአማርኛ ግጥሞችና ተውኔቶች ከኔግሪቲዩድ ሥነግጥም የሚጋሩዋቸው በርካታ መሠረታዊ ባህርያት አሉዋቸው። ጸጋዬም የዚህ ስነፅሁፋው ፈለግ ዋንኛ አቀንቃኝ ነው ባይ ነኝ። አድባር፣ ጤና አዳም፣ ዳማ ከሴ፣ አቴቴ፣ የአባቶች መንፈስ፣ የቀስ ተዳመና መንፀባርቅ፣ ጥቁር አፈር፣ ደመራ፣ እና ሌሎችም በሥራዎቹ የሚመላለሱ ምስላዎች (Imageries) መሞገቻ የም መመገቻ የም ዋበ ናቸው።

ከዚህ ጉዳይ ሳልወጣ ከጸጋዬ አቢይ ሥራዎች (Master piece) “ይድረስ ለወንድሜ ለማሳውቅህ”ን መዘከር ግድ ይሆንብኛል። ይህ ግጥም ድምፁ ከግልሰባዊ ፀፀት ይመንጭ እንጂ ሥነሰብዓዊ ይዘቱ ዲካው የትየለሌ እንደሆነና የገጣሚውንም ምናብ ምጥቀት ማን ይከዳል?

ወደ ታሪክ እንመለስ። ጸጋዬ ታሪክን የሥራዎቹ እምብርት ያደረገባቸው ግጥሞች ጥቂት አይደሉም። “ዋ!..... ያቺ አድዋ”ና “ማይጨው” ዋና ዋናዎቹ ናቸው። እነዚህ ግጥሞች አንደታሪካዊ ግጥሞች ከታሪክ ይጣቀሱ እንጂ እንደ ታሪክ ያኔያዊ ሳይሆኑ አሁንናዊ ናቸው። ሁለቱንም ስናነብ፣ ታሪክን የምንሰማ ወይም የምናነብ ሳይሆን በቦታውና በጊዜው በአካል የተገኘን የታሪክ አካል እንሆናለን። ለዚህም የሚያበቃን ገጣሚው በታላቅ ምናቡ ያረቀቃቸው ኪናዊ ብልሃቶች ናቸው። “ዋ!..... ያቺ አድዋ” ከሚለው ግጥሙ የመክፈቻዎቹን ስንኞች ልቆንጥር።

ዋ!... ያቺ አድዋ

ዋ!....

አድዋ ሩትዋ

የአለት ምሰሶ አድማስ ጥግዋ

ሰማይ ጠቀስ ጭጋጋ ዳስዋ

ዓድዋ.....

(እሳት ወይ አበባ፣ 1966፣ 54)

በእነዚህ 6 ሰንኞች ውስጥ “ዋ!” የሚለው ድምፅ እያረፈ አያረፈ ያስተጋባል። ድምፅ-ከሜፍ እስከሜፍ በግጥሙ ውስጥ እንደ ወለለት (የገደል ማሟቶ) እያረፈ ይነሳል። ድምፅ ንረትና ጥልቀት ስላለውም ስሜትን ያርዳል። በእነዚህ ስሜቶችም ከቅርብ ርቀት የሚሰማ የዋይታና የሽብር ድምፅ እያስረፀ ያሸብረናል። በአድዋ ጦርነት፣ በአፍላው ወጊያ የተሳተፍን አስከሚ መሰለን ድረስም ቀልባችንን ያስተናል። በእርግጥም ግጥሙ የጊዜንና የቦታን ርህቀት አጥፎ በዚያ ጊዜና ቦታ በምናብ እንኖር ዘንድ እድል ይሰጠናል።

እንደ ሥነ ግጥም አስተማሪነቱና ተማሪነቱ አንድ የሚገር መኝ ጉዳይ አለ። ይህም በእንስት አንደኛዎች (voices) የቀረቡት የጸጋዬ ግጥሞች ሁኔታ ነው። በሥነ ግጥ ማችን ታሪክ ላቅ ያለ ቦታ ከሚይዙት ጥቂት ተውኔታዊ መነሳሳቶች አንዱ ማነው “ምንትስ”፣ እንዲሁም “ተወኝ” እና “ትዝታ”፣ ከተመሳሳዮቻቸው ሌሎች ግጥሞች በእጅጉ የሚለዩ ናቸው። ለመለየታቸው ምክንያቱ ገጣሚው ተባቦታይ ሆኖ ባለ አንደበቶቹ “እን ስት” መሆናቸው ነው። በሥነ ግጥማችን ታሪክ በአነስታይ አንደበት የሚነገር ግጥም የፃፈ ሌላ ተባቦታይ ገጣሚ አላውቅም። እነዚህን ግጥሞች አንብበው የተሰማቸውን ይነግሩን ዘንድ አያሌ ልጃገረድ ተማሪዎችን እና ጉዋደኞቹን ጠይቄ ያለሁ። ሁሉም ስሜቱም፣ አተያዩም እንስታዊ (Feminine) በመሆኑ ይሰማማሉ። ግጥሞቹ ከነፍስ የፈለቁ፣ ለራስ የሚነገሩ የነጠሩ እውነቶች ይዘዋል። በእምባ የተለወሱም ናቸው። ታዲያ እኔ እንደ ተመራማሪ ሳይሆን እንደ አንባቢ እውን ነፍስ ያታ የላትምን? አላለሁ።

የእውነተኛ ባለቅኔ ነፍስ ያታ የላትም። በጊዜና በቦታ የታሰረች ላትሆን ዘለዓለማዊ እና ነዋሪ ኩሉ (Omnipresent) ናት። ከዘር፣ ከቋንቋ

በላይ ናት። አንድም ላትሆን ሁላችንንም ናት። ለዚህም ይመስለኛል ባለቅኔው “በቆቃው ጴጥሮስን” ሲደርስ፣ የሰማዕቱ ጴጥሮስ ነፍስ ሥጋዋን ያዘዘችባትን፣ “የቱድሮስ ስንብት ከመቅደላ”ን ሲደርስ የታላቁ ቋረኛ ንጉሥ ነፍስ በአዱኛ ላይ ያየለችባትን ቅጽበት ፍንትው አድርጎ መጨበጥ የቻለው። እነዚያ አፍታዎች ሕሊናዊ እንጂ አካላዊ ስላልነበሩ፣ እንዲሁ ሆነን እንጂ እንዲህ ታስበን ሟች የሆነ ሊያየውም ሊገልፀውም አይቻለውም። “ረሀብ ስንት ቀን ይፈጃል?” በአቀራረቡ ስልት ለየት ቢልም በመንፈስና በርቀት ከእነዚህ የሚደመር ይመስለኛል።

ባለቅኔ ነው። ሆኖም ከራሱ ሌላ በአደባባይ ይህን እውነት ያስረገጠለት ተመራማሪ አላየሁም። በቡና ወሬ እና በቢራ ጭውውት አንጋፋዎቹም ሆኑ ጀማሪዎቹ የሥነጽሁፍ ተማሪዎች የጸጋዬን ባለ ልዩ ስልት ገጣሚነት እናውቃለን። ይቺን እውነት ግን ደፍረን ወደ ፀሃይ ለማውጣት በአካዳሚያ ጥናት ለማስረገጥና ለመትከል አልደፈርንም። ምክንያቱም እንደሆነ በርግጠኝነት ለመናገር አልደፍርም። ብቻ የራሳችን የሆነው ስለማይጥመን? እንደ አፈታሪክ የሚናፈሰው የባለቅኔው ዘመነኞች ያልታረመ እና ከተቀናቃኝነት ስሜት የመነጨ የሚመስል ንግግር (እውነት ተብሎ ከነበረ) ጣዕረ መንፈስ ስለሚያጠላብን? የባለቅኔው “አድባር ትቀበላችሁ” ያሳደረው የዘመናት ፀሃይ ያላዋቀው የአንድ ትውልድ ቅሬታ? እኔ እንጂ አብያም ሆነ ይህ ግን የባለቅኔው የሰንኝ ሥልት በደበበ ሰይፉ የብርሃን ፍቅር፣ በወንድዬ አሊ

“...ቅኔ ቲያትር የቱሌሺዝን ድራማ ይለዋል። የሚታየው ግን አሳዛኝ ነው። በዲስፒኒን ታንጾ ያልወጣ አእምሮ የቅኔን ክቡርነት የግስን ውበት ተክኖ ያልወጣ አእምሮ እንዴት የዚህን የረቂቅ ህዝብ ኪናዊ እሴትና ጥማት ሊያረካ ይችላል?! እንዴት ብሎ የዚህን ባለቅኔ ሕዝብ ሕይወት ይተረጎማል?!...”

ጸጋዬ ገብረመድህን
ከቤዛ መጽሄት 1984

ደግሞስ ማነው በእንዲት አፍታው፣ በቀን ሕልሙ የተጉዋዘውን እንደ ጸጋዬ “እከካም ተማሪ” አፈንትዎ (ፍንትው አድርጎ) ማሳየት የሚችል። ሌላም ሌላም ብዙ ማለት ይቻላል።

ጽሁፈን ከመቋጠሪ በፊት እንዲት ነጥብ ላንሳ። አለመታደል ሆነና ነብይ ባገሩ አይከበርም እንጅ ጸጋዬ በአማርኛ ሥነግጥም የራሱና ልዩ የሆነ የአሰነኛኝነት ሥልት ይዞ ብቅ ያለ

ወፊ ቆመች፤ በነቢዩ መኮንን ግጥሞች እንዲሁም በሌሎች ወጣት ገጣሚያን ሥራዎች ውስጥ መታየት ከጀመረ ሰንብቷል። በሌሎችም የጥበቡ ገፊታዎች ረገድ ሎሬት ጸጋዬ በአማርኛ ሥነግጥም ዘልማድ ላቅ ያለ ቦታ ይዞ እንደሚዘልቅ አያጠራጥሩም። ደህና ሁኑ!

ዘመን ኢትዮ ስታር ቱሌሺዝን ለሎሬት ጸጋዬ
ያለውን አድናቆትና ድጋፍ ይገልጻል።

ለቨርጂኒያ ቻናል 51

ዘመትር ሮብ 8:00pm-9:00pm
እሁድ 11:00am-12:00pm

ልዩ ልዩ የአማርኛ ዝግጅት የሚያቀርብ መሆኑን
በዚህ አጋጣሚ እናስታውሳለን።

እርግማኔን መልሰልኝ

ከእሳቱ ተሰማ

ከአቻምና በፊት አቻምና...
 የዛሬን አያርገወና፤
 ያኔ በልጅነቴ...
 በአፍላ ደሜ፤ በፍላቴ፤
 አለድግ አለመቀነት... እየጮኩኝ የታጠቁት፤
 ይጠልፍና ይጥለኛል...
 አለልክ አለሥፍሮቴ... እያወጋሁ የጎረሰኩት፤
 ማንቁርቴ ላይ ይጣበቃል...
 ...ብዬ በማልሸበር በማልዳዳበት ሰዓት፤
 በየካቲት ዋናተኞች... በዘራፊዎቹ...
 ተከብቤ በነበር ወቅት፤
 ላላቅማማ ሳልገደር፤
 ጸጋዬ ብዕርህ “ይመኑት”... ብዬ ረግማኔህ ነበር፤
 ... ወይ ጣጣዬ... የእኔ ነገር!

*

ጸጋዬ በስነ-ጥበብ፤ በስነ-ግጥም ዓለም፤
 ምስለኝ እንጂ... አልመሰልህም
 እወቀኝ እንጂ... አላወቅህም...
 ይሄ ይዉደም፤ ያ ይለምልም...
 ...ብሎ ፈሊጥ ነዉር አይደለም?
 አላምረህ ታዉቀዋለህ
 ይቅር በለኝ፤ አልነግርህም ።

“...የቃለ-ልሳን ቅመመ”
 የባለቅኔ ቀለመ”
 ነጠበ እንጂ ፈሰሰ አንበል፤ ቢዘነበል እንኳ ደመ”
 ሰከነ እንጂ ከሰሰ አንበል፤ ቢከሰከሰ እንኳን አፅመ”...
 የቃለ አሳት ነበልባሉ
 የድምጸ ብርሃን ፀዳሉ
 የኅብረ ቀለማት ኃይሉ
 አልባከነምና ዉሉ

የዘር-ንድፋ የፊደሉ
በጭት እንኳ ሞት አትበሉ።
ከሰው በፊት ያልከወለ አንተ፤
አቦ ተወኝ! ... ተለመንኝ፤
ዓይን ለዓይን እንተያይ፤
እርግጫን መልሰልኝ...

*

ለህ...ሁህ፤
ለአቡጊዳህ...
ለአዋሽ-ስፒዱ ዱታህ፤
ምስለኝህን አምቢ ብል፤ ብከፋብህ... ባመርብህ፤
በበልግህ...
በእሾህ አክሊልህ...
በኦቴሎህ... በማከቤዝህ፤
ጸጋዬ በአበባ አሳትህ...
የለም፤ በአሳት አበባህ...
...እማረክ እማለላለሁ፤
በሰነ-ግጥም ጥማቴ...
የጸጋዬ ቤት ቤቴ፤... በሆነ እያልኩ አመኛለሁ!
ብዕርህን ላይ ነዉ እምንንዉ፤
ልጣጋህ ነዉ እምንፈቀቀዉ...
የቃላት ህብረቀለምህን
የህይወት ስንክሳርህን... ጸጋዬ፤ የጸጋ ዳስክን፤
ፊደል አጣጣልህን
ድምጽ አወራረድህን
የቴያትር የምርምር የፈጠራ ተዉህቦህን...
..... እንደ ማክማክሳ መርቲ፤
እንደ አምባሰል... እንደ ባቲ...
እንደ በገና እሮሮ

እንደ ሙሾ እንጉርጉር...
 ...እንደ ሰንጎ መገን ጉም
 እንደ የወል ቤት እመም...
 ...እንደ ዳዊት ቀያይ ቤቶች
 እንደ ያሬድ ዝማሬዎች...

ወርሰን የምናወርሰው

ዘግነን እምንለግሰው...

የጸጋዬ የብዕር ልጅ፣ የጸጋዬ የግጥም ምት፤
 ይደግ ይመንደግ እንጂ፣ እንዴት ይባላል ይሙት?!...
 ...ምን ቆርጠኝ ነው እንዲያ ያልኩት?

በረከትህን የረገምኩት...

ወንድሜ... ነገራን ተወልኝ፤

እባክህ ተባረክልኝ...

እግዚር ይስጤን ወሰድና...

እርግማኔን መልሰልኝ፤፤

*

ከእንግዲህ እኔ በምንም...

ምሰለኝ እንጂ... አልመሰልህም፤

እወቀኝ እንጂ... አላወቅህም...

ምንም ቢሆን፣ አልልህም።

ጽጌረዳ ቀለሟ ቀይ፣ ብቻ ነው ብሎ ዘበት፤

ያንተ ጎዳና ወደ ሲኦል፣ የእኔይቱ ወደ ገነት፤...

...ብሎ ፍጥም፣ ዝግት ግርግም፤

ፍካሬ-እቡይ ዛሬ የለም።...

ጡብ ያለሽ በዳሶን አልፈን

ተቸንፈን... አሸንፈን፤ አቸንፈን... ተሸንፈን...

አሶ ተወኝ! እባክህን፤...

ባንኳኳን ልንኳኳን መከራ ነው የመከረን።

ለሐፍት ጸጋዩ ገብረመስቀል
ከአበበ ተገኝ

ዶክተር ፍቅሬ ቶሎሳ

በተ.መ. ኢገዢሽን አዳራሽ ስለ አፍሪካ ሆፕናት እግ ፈንታ ሊጋዘጠኛች መግለጫ ሲሰጡ።(ኒዮርክ እ.ኤ.አ. 1991)

ስ
ኖ
በ

ይህንን ደብዳቤ ለመጻፍ የተነሳሁት የኢትዮጵያ የቅኔ ሉሬት ጸጋዬ ገብረመድኅን ለ1999 እ.ኤ.አ. የኖቤል ሽልማት ዕጩ ይሆን ዘንድ ለመጠየቅ ነው።

እኔ ኢትዮጵያዊ ባለቅኔ፣ምሁርና የተያትር ዳሪሲ ሃኛ፣ባለፋት ሃያ ዓመታት በጀርመንና በዩናይትድ ስቴትስ ዩኒቨርሲቲዎች ውስጥ በፈጠራ ድርሰት መምህርነት ሰርቻለሁ።አሁን ደግሞ ቀድሞ የፋክልቲ ረዳት ዲን ሆኔ ያለገልገዘኩት፣ ሣን ራፋኤል በሚገኘው የኮሎምቢያ ዩኒቨርሲቲ ሜንተር ነኝ።የኢትዮጵያንና የሩሲያን ስነፅሁፍ አጥንቼ የዶክትሬት ዲግሪ ስቀበል "ሪያሊዝምና የአማርኛ ስነፅሁፍ" በሚል ርዕስ ያቀረብኩት የመመረቂያ ሥራዬ በ1982 እ.ኤ.አ. ጀርመን ኮሚፒው የብረመን ዩኒቨርሲቲ ለ"ማግና ኩም ላውደ" ማዕረግ አብቅቶኛል።

አንድ ኢትዮጵያዊ ደራሲ በጥር 1999 የኢትዮጵያ የቅኔ ሉሬት ጸጋዬ ገብረመድኅን የኖቤል ሽልማት የሚገባው ደመሳሳሃል ወይ ብሎ ሲጠይቀኝ በገምታ ጥቂት አሰብኩና "እንዴታ!" ብዬ መልስኩለት።እሱም ወዲያው እባክህ ለኖቤል ሽልማት ኮሚቴ ይህንን ገልፅህ ጻፍላቸው ሲል አሳሰበኝ።

ሃሳፊነቱን ከተቀበልኩ በኋላ ነበር የቀን ገደቡ አጭርነት የታወቀኝ።ይህን መሳይ እቢይ ተግባር በሚገባ ለመፈፀም አንድኛል ሰፋ ያለ ጊዜ ባገኝ እንዴት መልካም ነበርኝታላቁን ደራሲ የጸጋዬ ገብረመድኅንን ሥራዎች እንዲህ እጅጉን በተወሰነ የጊዜ ገደብ በአግባቡ አጥንቶ ለመዘገብ ያስቸግራልና።

ድርሰቱና ጥናታዊ ፅሁፎቹ በርካታ፣ጥልቅና የረቀቁ በመሆናቸው ምክንያት በጥድፈያ ሊተነተኑ ያዳግታሉ።ሆኖም ግን ይህ ታላቅ ኢትዮጵያዊ ለምን የሥነ ፅሁፍ የኖቤል ሽልማት እንደሚገባው ለክብር ኮሚቴው

ስ ከመፈቱ

ለማስረጃት የምችለውን ያህል እሞክራለሁ።

ጸጋዬ ገብረመድሃን ለኢትዮጵያና እንዲሁም ለዓለም ሥነፅሁፍ ያበረከተው ቅርስ ከፍተኛ በመሆኑ ያለፉትን አምሳ ዓመታት የኢትዮጵያን ሥነፅሁፍና ተያዕቅ ከእሱ ነጥሉ ማየት አይቻልም።

ያተከረው በቅኔና በድራማ ላይ ሲሆን፤ በርካታ ቴያትሮች ራሱ የደረሳቸው፤ ሌሎች ደግሞ የተረጎማቸው ናቸው። በለጋቱ "የደም አዝመራ" የተሠኘ ድራማ ደርሶ ለመጀመሪያ ጊዜ በኢትዮጵያ የሥነ ፅሁፍ ትዕይንት ብቅ ሲል የአገሪቱ የቴያትር እድገት ደረጃው ገና አምስተኛ ነበርና ለመለከተውና ለማርበት የሚበቃ ደራሲ አልነበረም። ከዚያ ጀምሮ ለተከተሉት አምሳ ዓመታት የአገሩን የቴያትር መድረክ ዕውቀት ድንቅ በሆኑ ተውኔቶች አሸብርቆ በተመልካች ተወዳጅነትን አትርፏል።

ቀደምት ተውኔቶች በአገሪቱ ነባር ሁኔታዎች ላይ የተመረከቡ ሲሆኑ፤ ከዚህም አልፎ ከታላቁ ሼክበሮ ሕያው ሥራዎች፤ ሐምሌ ትንት፤ ማክሰር ዝን፤ አቴሉንና ንጉስ ሊርን አዳቅሎ ለኢትዮጵያውያን አቅርቧል።

ጸጋዬ ገብረመድሃን ከደረሳቸው መካከል የሚከተሉትን እጠቅሳለሁ፡- በአስራ አምስት ዓመት ዕድሜው ደርሶ ለተመልካች ያበቃቸው "ሌላው አዳም" እና "የደም አዝመራ" በ1951 እ.ኤ.አ.፤ "በልግ" በ1957፤ "የእሾህ አክሊል" በ1959፤ "አስቀያሚ ልጃገረድ" በ1959፤ "ለስትሮ" በ1960፤ "ፍሉ" በ1961፤ "የእማማ ዘጠኝ መልክ" በ1961፤ "የክርም ሰው" በ1966፤ "ሁሉ በሰድስት ሠር" በ1973፤ "አዕም በየገፁ" በ1973፤ "አቡጊዳ ቀይሶ" በ1976፤ "መልዕክተ ወዛደር" በ1979፤ "መቅደም" በ1980፤ "ጋሞ" በ1981፤ "ምኒልክ" በ1989፤ "ሁሉ ወደም ፒፑ" በ1993 እና "ቲያትረኞች" በ1998። በእነዚህና በሌሎች ቲያትሮች አማካይነት የኢትዮጵያን የግማሽ ምዕተ ዓመት መልክን ቀርጾ፤ በእነዚህ ዓመታት በተፈራረቁት በአፄ ሐይለ ሰላሴ፤ በኮሎኔል መንግሥቱና አሁን በሰልጣን ላይ በሚገኙት በጠቅላይ ሚኒስትር መለስ ዜናዊ መንግስት የነበረውን ሕብረሰባዊና ፖለቲካዊ ይዘት ለማሳየት ችሏል። ሥራዎቹ ኢትዮጵያ ከባላባታዊና ከወግ

አቀፍ ሥርዓት ወደ ዘመናዊ የካፒታሊስትና የኮሙኒስት ሥርዓት ለመሸጋገር ያደረገችውን መከራና ይህም በስድሳ ሚሊዮን ሕዝቧ ላይ ያስከተለውን ጥባቂነትም በሌላ የተከሰተውን የሰላምነት ገፅታ ያንፀባርቃሉ። በተጨማሪም፤ በግዢና በተገዥ፤ በሜዳና በተጨማሪ፤ በአሮ ጌውና በአዲሱ፤ በነባሩና በዘመናዊው፤ በገጠሩና በከተማው መካከል የተፈጠሩትን ቅራኔዎች ይመለከታሉ። የእንግሊዘኛ ድራማዎቹ ያተኮሩት ደግሞ በኢትዮጵያ የጥገት ሐይማኖታዊ ስንክሮች፤ እምነትና አምልኮ በሰው ሕይወት ላይ ባላቸው ተፅዕኖ ላይ ነው።

ራሱ የደረሳቸው ቲያትሮች የሚድኩትን ያህል፤ የሼክበሮ፤ የጥሊርና የብራክት ሥራዎች ድታላ የሚያስገርም ሥነጥበባዊ ተስጥኦው ምሥከሮች ናቸው። ሕባዕድ ጣል የተሰሉትን እነዚህን እውቅ ስራዎች ከፖሊ ጦገና ልማድ ጋር አጣጥሞ በግጥም ሲያተርብ እነሆ ታላላቅ የእውሮፓ ደራሲን የተረገፈውን ገፀግርያት አትዮጵያውያን በመሸላወቅ ከሚገኙት ጋር አውሳሰው ለመረዳት እንዲችሉ በማድረግ የጸጋዬ ገብረመድሃን ፍሬ ኢትዮጵያን ከውጭ ዓለም ጋር የሚያገናኝ የሥነጥበብ ድልድይ ዘርግቷል ቢባል ማጋኘን አይሆንም።

ቅኔዎቹም ከቲያትሮቹ አንሰው አይታዩም። እንደ ድራማዎቹ ሰብአዊነት የተሞላባቸው፤ በቋንቋ ውበት የታላቁ፤

አልፎ አልፎ ምፀት ያረገዙ የሰሜን ነበልባል ሲሆኑ፤ ጊዜን፤ እርጅናን፤ ድኅነትን፤ ሞትን፤ ጓደኝነትን፤ የፍትህ እውነትን፤ ፍርሃትን፤ ተስፋን፤ ሰላምንና ፍቅርን የሚመለከቱ ማኅበረሰባዊና ፖለቲካዊ በረከቶች ናቸው።

በጽሁፎቹ ባስመሰከረው የቋንቋ ሊቅነቱና በቃላት ሃብቱ በማንም ኢትዮጵያዊ ደራሲ ያልተቀደመ መሆኑን እንገነዘባለን። በድራማዎቹና በቅኔዎቹ ቋንቋችን ያዘለውን ቃላትና ውበት አብጠርጥሮ፤ ያሻውን እስተካከለና አላምሮ ለመግለፅ ችሏል።

በበርካታ ለሚኖሩትና በአለም አቀፍ የደራሲያን ማህበር ስለ አፍሪቃ ባህልና ስነጥበብ፤ ሲሰሩት፤ እንትሮፖሎጂ፤ አርኪዮሎጂና አምልኮ ያቀረባቸው ጥናታዊ ፅሁፎች በእነዚህ ጉዳዮች ላይ ያለውን ጥልቅ አመለካከት አረጋግጠዋል። ታላቁ አፍሪቃዊ ባላቅኔ፤ የቀድሞው የሴኔጋል ፐራኪዴንት ሊዎፖልድ ሴዳር ሴንጎር ያደነቁት በዝግጅት ላይ ያለው የፀጋዬ ገብረመድሃን መጽሐፍ አፍሪቃ የሰልጣኔ ምንጭና የሰው ዘር መብቀያ መሆኗን ለማሳየት ይሞክራል።

ጸጋዬ ገብረመድሃን በአለም ዙሪያ በሚገባ ላለመታወቁ ዋነኛው ምክንያት ብዙ ስራዎቹ ፈረንጆች በማያውቁት የአፍሪቃ ቋንቋ በመጻፋቸው ነው። ሌሎች ኢትዮጵያዊ

በአፍሪካውያንና በአውሮፓውያን ደራሲያን ዓለም አቀፍ ጉባኤ ውስጥ ከብዙዎች አኩሪ አውሎሰ አምስተኛ ጋር። (1969 ዓ.ም.)

የግርማዊ ቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴን ብሄራዊ የሰነድ ጽሑፍ ሽልማት ሲሸለም ገና 29 ዓመቱ ነበር።

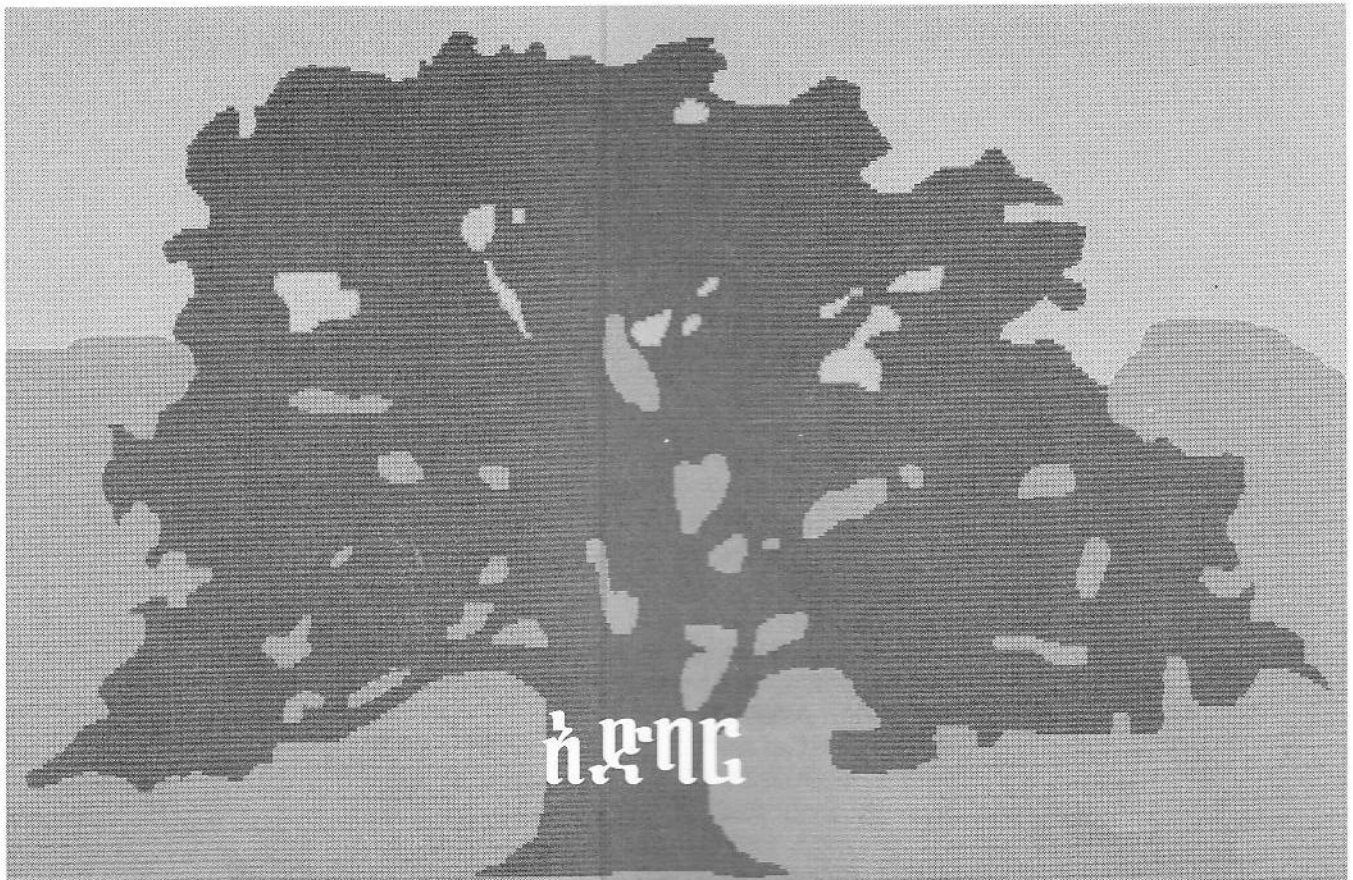
ደራሲያንም የዚሁ ግዕዝ በሚባል አፍሪካ በቀል ፊደል የሚጻፍ ቋንቋ ተጠቃሚ በመሆናቸው ተመሳሳይ ችግር ገጥሟቸዋል። የዚህን ታላቅ ደራሲ ሥራዎች ምንነታቸውን ተገንዝቦ ለማድነቅ የሚሻ ማንም ሰው በተፃፉበት ቋንቋ፣ ደራሲው በተነሳው አማርኛ እንዲያነባቸው ይገባል።

ጸጋዬ ገብረመድኅን ስለ አራራቸው ድንቅ ሥራዎቹ፣ እንዲሁም ለኢትዮጵያና ለዓለም ስነፅሁፍ፣ ቴያትርና ባህል ስለአ በረከተው አስተዋፅኦ በእርግጥም የኖሮል ሽልማት ይገባል።

አማርኛ ትርጉም ፋሲል ይገባሉ።

ከጥቁር አሜሪካዊው ድንቅ ተዋናይ ሲድኒ ፖይቲር ጋር። በ 1964 ዓ.መም.

እድባር

በቁጠማ በለምለም ሣር
አትባራ አድባር
በጤና ዓዳም በጥምና
የዋርካ አድባር የጀቦና።
ከታላካ አስከ ልደታ
ከአሰተርዮ አስከ ባዕታ
አድባር አትሆር፤ አድባር አታ።
በግንቦት አለት በዓልሽ ደጃፍሽን ተግፅግናል
ዛፍ ጽላትሽን ቀብተናል
ጠበልሽን ጠጥተናል
ጽዋሽን ግምጃ አልብሰናል።
የአማልክቶች አናት አርማ
የመጀመሪያ ከተማ
የዓለም ሥልጣኔ ማማ።

ልጆችሽ በለረሳንሽ፤ አንገጥም መልሰሽ ረሳሽን
እኛ ስለራቅንሽ ራቅሽን
ስለረገግንሽ ረገግሽን።
አማማ አድባር ማን ያስታርቅን?
ከተሰቀልንበት ዕብሪት በትህትና ማ ያጠርደን
ርቀታችንን በድልድይ ገንብቶ ማን ያቀራርበን?

በአብሪተኝነት አደጋ
የምንከፍለዉ የደም ዋጋ
ናረ ከትዉልድ ትዉልድ
በዉዳችን ሆነ በግድ።
ከዘመን ዘመን ጠናብን፤ ጠናብን

በባዕዳን አምልኳችን
በወገን ጠልነታችን
በአድባር አጠጋር ንቀታችን
በመንፈስ ክፋታችን።
እኛን በኛ አስጨከኛናል
እኛን በኛ አጨልሞናል።
ዕብሪት ናረብን፤ ደራብን አንደ ጥሬ ጥጥ ተባዝተን
እርስ በርስ ተጠያየን
ተጨፋጨፍን
ደከመን ሰዕቶን፤ አስቅን።

እመ-በርሃን አማማ አድባር
በቁጠማ በለምለም ሣር
በጤና ዓዳም በጥምናሽ
የዋርካ አድባር በጀቦናሽ፤
ልጆችሽ በለረሳንሽ፤ አንገጥ መልሰሽ አትርሺን
ስለራቅንሽ አትራቂን
ስለናቅንሽ አትርገሚን
አሚያጣላ አንጂ አሚያስታርቅ አላገኘንም ታረቂን
ከተሰቀልንበት አብሪት፤ በትህትናሽ አስርጫን
ርቀታችንን በድልድይ ገንብተሽ አንገጥ አቀራርበን።

ባለቅኔ ሎሬት ጸጋዬ ገ/መድሀን
1984 ዓ.ም.

ከበቀሉ መጽደቅ

ነቢይ መኩንን

[ሥነ-ፊጠራ፣ በልፍ ፖርትሬት፣ ሳይድጉ መወለድ]

[(Triplets) ሦስትዮሽ]

፩ ሥነ-ፊጠራ

ሁላችን ሀሳብ እኮ ነን

ካለተቋጠርን የምንተን

ካለተሳሰርን አትም የሌለን።

ሁላችን ሀሳብ እኮ ነን

ጅምር ሀሳብ የሰው ውጥን፣

ከሰለሊ ቀለም እኩል

ከፀሀፊ ጭረት እኩል

በጠብታ ተጀምረን፣ ጎርፍ ለመሆን የምንችል፣

በቃል በሆሄ ተነጥብን፣ ህይወት አክለን የምንውል።

ሁላችን ሀሳብ እኮ ነን!

እንደወፍ ነፃ ነብስ ያለን

ይለፍ-ይረፍ እማንባል፣ አጋጅ ከልካይ የሌለብን

ከሰለሊ ቀለም እኩል፣ መፍሰስ መድረቅ የታደልን፣

ቃል-ወዳሴ እማያበራን

ውጤት እማያጨልመን

ትእዛዝ እማያጎድፈን

ክንፈ-ዝና እማያከንፈን

ጅምር የሀሳብ ተክል ነን

በጥበብ ማሳ የበቀልን።

ግና መወለድ ብቻውን፣ መብቀልም ወንዝ አያሻግር

ማደግ እንጂ ማለፊያው በር

መጽደቅ እንጂ መድረሻው ዳር!

እንደጥበብ ሰው ፊጠራ፣ በየዋህ ድንግል ልቡና

የመጣውን ትኩስ ሰሜት፣ አፈንድተን ያለጫና

በብትኑ፣ ውስጥ ስብስብ

በሰብስቡ ውስጥ ብትን

ሆነን የምንኖር ነብሳት ነን

ሁላችን የመኖር መላ፣ የየህልማችን ፍቺ ነን!

“በጥላ በማዩ ረክቶ በጥምና ለሚኖረው

እያንዳንዱ ማታና ቀን፣ የየራሱ ዘላለም ነው

ይህን የየአለት ዘላለም፣ ያወቀበት ሲያድር ሲውል

ተኝቶ በነቃ ቁጥር፣ የሾናየትን ያልፈዋል።”

ያኔ ፊጠራን ራሱን፣... ይኖረዋል... ይሆንዋል!

ታናኖ ታምቆ ከርሞ፣ ጠቢብ ፍንዳታው እንዴ ነው

ያኔ መመለሻም የለጢ!

የዘመን ቀን ልውጫ ዛር ነው

ህብረሰብም አይገድቦው

ብሩሹ የእሳት በትር እጅ

እርሳሱ የገሞራ ንዳድ

ከቶ እንዴ ከፈላም አይበርድ።

ያልፋል የልማድን ኬላ

ይጥሳል የባህልን አጥር

ያኔ አብድ ነው ቀለሙ

የወፈፈ ነው ትርጉሙ

የነክነት ነጪ አለሙ።
ሆኖም ማደጉ ነው አሉ
የወገን ካብ መኖሩ፤
አጠርን ያልነውን መጣሱ
አቆምን ያልነውን ማፍረሱ
ማደጉ እኮ ነው ለሱ
መፅደቁ እኮ ነው አሉ!

መወሰድ ወንዝ እያሻግር
ግድግ እንጂ ግለፊያው ብር

የጠቢብ ሰው ጥናት ምርጫው የቆመ አለት ነው።
ያንድ ስላሴ መንገድ ዝግ ነው።
መብቀል አንጂ መፅደቅ ቢታወቅ!!

9th A4-Q/ Self Portrait/

ሲፕሊን ተቃላ

ለጥበብ ሰው

እራሱ ነገረ መጀመሪያው

መፅደቅ ማደግ ከቻልን፡ ልጅ ልጁ ወሰጥ ነዉ መብቂያዉ፤

የ ሰላላ የኛው ምስል

ሰዉን አርታክን ተጥና ገጠህን ልሳል ይላል

እሱስ ራሱ ለራሱ፣ጤ እርቃኑን ቶሞ ያቃል?

ለዕቅድ ልማት “ጉዞ ያረጋል”

ወደ እሚቀጥለው ገጽ ዞሯል

ሎሬት ጸጋዬ ገብረመድኅን
ካደረብዎ ሕመም ተፈጥሎ
የተለመደውን የብዕር እርካታ
እንዲሰጡን የአምላክን ምህረት
እንገናኛለን።

27A 440 PA 7575 NC

WE'RE OPENING OUR DOORS

Jegoll

"The Other Gate of Ethiopia"

ጃዕል የኢትዮጵያ ምግብ ቤት

Jegoll Ethiopian Restaurant

Washington, D.C.'s Finest Ethiopian Restaurant has opened its door in the heart of Adams Morgan.
Come & taste a variety of delicious Ethiopian foods with plenty of traditional Ethiopian hospitality.
Accomplished by special coffee ceremony.

OPEN EARLY TILL EVERY DAY!

- Breakfast - Lunch - Dinner - Supper - Private Dining - Complete Bar service.

የዋጋ ልክነት ለሁሉም የሚገኝ ቤት ነው ለጥራትና ለደህንነት ስለሆነ
የወጥሮ ስራን ለሁሉም የሚገኝ ቤት ነው ለጥራትና ለደህንነት ስለሆነ
ለሁሉም ለጥራትና ለደህንነት ስለሆነ ለሁሉም የሚገኝ ቤት ነው

JEGOLL

3043 Columbia Road, NW
Washington, DC 20009

Tel: (202) 463-2700
Fax: (202) 463-2700

አራሱ ለአራሱ ይቆማል?
ራሱን አስቦ መሳል፤ “ፖዝ” ማረግ ሲያቅተው ከቶ
ምስሉ-አራሴ ይስዋል፤ በመስተዋት ራሱን ሰርቶ
በነፁብራቅ ራሱን አይቶ።

መቼም ጥላዬን ባልኩ አይል
የራሱ ጨለማ ያሰፈራል፤
አንዳንዱ ጥላ ይከብዳል
አንዳንዱ ጥላ ይቀላል
ደሞም እንደወቅቱ ፀሀይ፣ ወይ ይረዝማል አሲያም ያጥራል።
ሰለዚህም አራሱ ሲባል
መሰልኩ እንጂ ሆንኩ አይባል።
እኔ እኔን መሰልኩኝ ማለት
አይገባኝ ነው ግራ ተረት።
ጡር ተናገርክ አትበሉ እንጂ፤ አራሱን ሙላ ካልቻለ
ራሱ መቆም ካልቻለ
እንደሰለዚያም ጅል የለ
ምን ቢዋጥ ባዘር ባበሳ
ሰው ራሱን ከቶ አይረሳ!!

ሰለዚህም ገበያውን፣ የራሱን መዝዝ አባቤ
ቢያሳይ ነጩ ግብጽ ሁለጊዜ፤
ምንም አልዋጥ ቢል ለሰው፣ ፍሬው ቢመር ቢጎመዝዝ
የማናየው ሲተርብ ነጩ፤ ኢ/ዚቢሽን አይን የሚይዝ።
ምክንያቱም አደባባይ
ይመስልናል እንጂ እሚያሳይ
ጅምሩ ይደግ ካላልን፤ መወጠን ተረት ነጩ ግና።
ወግ በወግ ብቻ ብንተምር
ባንበቃ ለፍሬ ጉበር
እንደሰውና አረፋ ነን
ተኩረፍርፈን ዉሃ እምነሆን።
ሁላችን ሀሳብ እኮ ነን
ካልተቋጠርን የምንተን
ካልተሳሰርን አትም የሌለን
የሰው ጅምር የሰው ዉጥን።
ታዲያ የጅምሩ አልባት፤ ነጩና በራሱ ተማምኖ
ዉል መቋጠት ባጭር እንጂ፤ እንደደማሚት መጥኖ
ገንን በሉኝ ዘራፍ ማለት፤ ያንድ አፍታን ሰሜት ተግኖ
ኋላ ጭንቁ መቶ አምሳ ነጩ፤ ቃል ሁሉ ሲጠፋ ተኖ
ባየር የገንቡት ሀንገ፤ ፈራሽ የጅልነት መቅኖ
ፈላሽ የልጅነት መስኖ!

እናም ሁላችን ሀሳብ ነን
በእድሜ በልምድ ያልተቋጠርን
ያልተሸመን የሀሳብ ድር
ያልከረርን የተሰፋ ክር።
ትላንትን ለነገ እያጨን፤ ባዘን ትንቢት ከተኩራራን
ያላንዳች ርቱኦ-ተሰፋ፤ ለጥበብ እንጠበብ ካልን
ያላንዳች ርቱኦ-አቅም፤ ሁሉንም ካልጨበጥን ካልን
በሰምም በጥቅምም ግርዶሽ፤ ህልማችንን ዳር ካልገፋን
ጤዛ እኮ ነን
ተን እኮ ነን።
ሳድግ የሚወለድ ሀሳብ፤ ማማጥ ብቻ እኮ ነጩ ትርፋ
ሳይጨርሱ መጀመሩ፤ መጨንገፍ መርገፍ ነጩ ፅንፋን
ከበቀሉ መጽደቅ እንጂ፤ መጠጫለግ መገርግት ለምን

ዘር ማላጊያው ነፃነት ሳለ፣ ሸሉሙት የጥበብ ማገፀን።

ሁላችን ሀሳብ እኮ ነን
ጅምር ሀሳብ የሰጠ ዉጥን
ግን ተወልደን
አናድግ ካልን

ደመና ነን የሚበተን
እርግጥን ነን የምጥ ዘመን።

ሰንወጠን ፍምና አቶን
ሰንፈጸም ጤዛና ተን
ከበቀልን እንጽደቅ እንጂ፣ እንደግ
እንጥናግ ካልን
ጌጥ የበዛዉ ሞገደኛ፣ ያሳብ ፈረስ ብቻ ሆነን
ንፋስ ነዉ የሚጋልጠን።

ሁላችን ሀሳብ እኮ ነን
ጥበብ አይተን ነበሰ አምናት
አንዴ ከበቀልን እንጽደቅ
አንዴ በትስናል እንጽደቅ።

[ለአዲስ ቡቃያ ጠቢብ ትዉልድ]
ሚያዝያ 20 1984

አዲስ አበባ

ምግብ ቤት

ADDIS ABABA RESTAURANT

AUTHENTIC ETHIOPIAN CUISINE

2106 18th St. N.W.

Washington, DC 20009

Tel (202) 232-6092

የአዲስ አበባ ራስተራት ለታላቁ ኢትዮጵያዊ ሎሬት
ጸጋዬ ገብረመድኅን ያለውን አድናቆት እያገለጸ
ከህመማቸው ይፈጠሱ ዘንድ ቸሩ አምላክ
እንዲረዳቸው እንጸልያለን።

ብላቴን ኔታ: *Blaten Geta* POET LAUREATE

TSEGAYE GABRE-MEDHIN OF ETHIOPIA

A Short Walk Through His Literary Park

By Negussay Ayele

ብላቴን ኔታ: Poet Laureate—Tsegaye Gabre-Medhin, is Ethiopia's premier versatile and prolific man of letters. For a half a century now he has been continuously productive as poet, playwright, essayist, social critic, philologist, historiographer, dramatist, synthesist, peace activist artistic director...on matters national, continental and global. Even if he has yet to be awarded the Nobel Prize for Literature, he has often been more appreciated and duly honoured abroad than in his own land. Perhaps this is in keeping with that old Ethiopian saying to the effect that 'a prophet is

often not esteemed in his own country.' In this day and age, when most of us have been preoccupied and indeed consumed by wars and rumors of wars in Ethiopia-Eritrea and elsewhere in the Horn of Africa, it seems as though there is nothing else of positive value or of grave concern that deserves or commands the attention of Ethiopians. Today we shall take time out from violence and war and reflect on the life and works of Poet Laureate Tsegaye Gabre-Medhin who is a living legend, a literary hero, and as one observer described him recently, Ethiopia's "biblical sage".

A Glimpse At Poet Laureate Tsegaye's Literary Journey Poet Laureate Tsegaye is of the generation—numbering a dozen or so who are ex-

tant—of Ethiopian men of letters who were born during the crucible of the Fascist invasion of Ethiopia in the 1930's. As such his early childhood gestation period was moulded by the trauma of that war of aggression against which his patriot father fought. Born in the vicinity of Ambo and the environs of the source of Awash River in Shewa region, the young Tsegaye was also influenced and shaped by the subcultures, languages and the blending of his Oromo and Amhara heritages. Indeed, as he was to relate later on, he considers himself as one who represented an Ethiopian amalgam or bridge between the two cultures. And it did not take long for this child prodigy not only to absorb Oromifa and traditional Zema and Qine in Ethiopic (Ge'ez) as well as Amharic in the traditional neighborhood church school but also to rapidly learn English in the contemporary modern school or Asquala. Indeed, the young genius, Tsegaye Gabre-Medhin, was barely a teen when in 1942, he wrote his first play, *The Story of King Dionysus and of the Two Brothers*, and saw it staged in Ambo Elementary School. It was watched by, among others, Emperor Haile Selassie himself.

Young Tsegaye's educational itinerary then takes him to formal higher schooling at home (Wingate and Commercial School) and abroad (Blackstone School of Law) in Chicago where he took his Bar Exam. But his precocious self-reading of his inner needs, moods and proclivities pointed towards pastures for artistic and literary expression. And so he pursued

Tsegaye at twenty two years of age Listening to Emperor Haile Selassie I on the reading of his play "Crown of Thorns" (1951 Ethiopian Calendar)

opportunities to visit and apprentice at experimental theater and drama establishments in Britain, France and Italy in the late 1950's. In addition to writing and producing Amharic plays including Yedem Azmera, (Blood Harvest), Yeshoh Aklil, (Crown of Thorns) and Joro Degef (Mumps) during this period, playwright Tsegaye also wrote scores of short poems in English some of which are reproduced in Ethiopia Observer, (1965). And he wrote a prize winning essay for Fulbright Fellowship competition on What Does World Brotherhood Mean To Me, in 1959.

The 1960's were among the most productive years for Poet, Playwright, Essayist, Art Director'... Tsegaye Gabre-Medhin. During this decade playwright Tsegaye adapted some of Shakespeare's plays including King Lear (which was banned), Othello and Macbeth as well as Moliere's Tartouffe and Doctor In Spite of Himself. All told, five of his Amharic plays were banned in the 1960's. He also made presentations of his research on such topics as "Art in the Life of the Ethiopian People" at the First World Black Arts Festival Colloquium organized by UNESCO in Dakar, Senegal, and on "Kamit of Black Egyptian Theatre" for the Pan African Cultural Festival organized by the OAU in Algiers. Poet Laureate Tsegaye was also at his most peripatetic mode during this decade as he criss-crossed countries and continents interpreting Ethiopia and Africa to the world and back again to relating the art and literature of the world to his own people in the continent and in his motherland. And so, poet Tsegaye sojourned in more than thirty countries—often repeatedly—in Europe, the Americas and the Middle East. For example, one of his plays, Oda Oak Oracle, was staged not only in Addis ababa but also in Britain, Denmark, Italy, Rumania, Nigeria, Kenya, Tanzania and the United States in 1964. He often led national delegations to international literary, cultural and peace gatherings and was invited

Tsegaye at thirteen years of age. Ambo Elementary school. The age at which he presented the English play "The History of King Dionysus and The Two Brothers" to Emperor Haile Selassie together with his sixth grade classmates.

and founder/director of the Department of Theater Arts at Addis Ababa University. With all this activity (and being thrown in jail in 1975 added to the mix), Poet Tsegaye persevered in his labour of love and continued

to be resident writer, researcher, lecturer or external examiner at many institutions of higher learning as well as writer's unions the world over. This was also the decade when Poet Laureate Tsegaye nursed and nurtured a nascent Ethiopian National Theatre from 1961 to 1971. In 1966 Poet Tsegaye became the youngest (age twenty-nine) recipient of the Haile Sellassie I Prize for Amharic Literature. Poet Tsegaye also writes in Oromifa and is conversant in French as well. And in 1969 he won a Gold Merit Award as Outstanding Alumnus from his Alma Mater, the Commercial School, now College.

The prodigious Poet Laureate continued his productivity unabated in the turbulent revolutionary cum military rule period of the 1970's. He spent 1971-72 in Senegal as a Fellow of what is now named Cheikh Anta Diop University of Dakar, to do research on African Culture, Literature, and Black Egyptian Studies. Poet Laureate Tsegaye was awarded the Commander of the National Order of the Republic of Senegal at that time by President Leopold Sedar-Senghor. At numerous points in his career Poet Tsegaye has also been Fulbright Fellow and lectured in several U.S. institutions. In the mid-seventies, he was briefly appointed Vice Minister of the Ethiopian Ministry of Culture and Sports and in 1977-78 he was Assistant Professor

to churn out plays that depicted and critiqued the onset of the 1974 Ethiopian Revolution. Of the five Amharic plays produced by Poet Laureate Tsegaye between 1974 and 1979, three of them—Ha Hu Besedst Wer (ABC in Six Months), Inat Alem Tenu (adapted from Bertold Brecht's Mother Courage) and Melekte Wez Ader (Message of the Worker) were banned. He published Collision of Altars—a play on religious feuds and intolerance—in 1977. He also presented numerous research papers including "Africa as the Origin of the Early Greek Theatre Culture" and "Ikher of Nagada: The First Actor in the First City of Humankind" at international Africanist and Black Arts Congresses. A selection of his Amharic poems were published in 1973 under the title: Issat wey Abeba (Fire or Flower). He has also served as Secretary General (1978-79) of Ethiopian Peace, Solidarity and Friendship House.

Poet Laureate Tsegaye's literary fecundity continued unabated in the 1980's. He produced historical plays based on the lives of Menelik (Banned), Tewodros (Banned), and on Zera Yerer as well as Gammo, a play on the Ethiopian Revolution which was also banned. He adapted Shakespeare's Hamlet for the stage (banned) and subsequently staged some of these plays and published them abroad. In 1984 Poet Laureate

Tsegaye wrote a powerful long essay, *Footprint of Time*, delineating Ethiopia's place in world culture and history especially in light of paleoanthropological "Lucy" finds (1974) that marks Hadar area in Afarland of Ethiopia to be the nascent of humankind. During this period also Poet Laureate Tsegaye received Gold Mercury International Ad Persona Award for Ethiopian Literature (1982); he was Fulbright Senior Resident Fellow at Columbia University (1985); he was Co-winner (for the lyrics) of OAU African Unity Anthem Prize (1986) and winner of Ethiopia's Golden Red Star Award (1987).

Even if advancing age, health problems and the toll of the decades past were weighing on him, Poet Laureate continued to write, research, travel, lecture and produce dramas for the stage in the 1990's. In 1993, Poet Laureate Tsegaye's Play with an accent on peace titled *Ha Hu Weyem Pe Pu* (ABC or XYZ)—to create life or to snuff out life—was banned. In 1994, a reproduction of one of his earlier plays, *Petros*, depicting the Ethiopian Patriarch butchered by the Italian Fascists, was banned. In the past few years Poet Laureate Tsegaye Gebre-Medhin has been gracing the pages of the Ethiopian monthly, *Tobia* and other publications at home and abroad with a series of powerful poetic essays entitled *ገላጻጻ* (Addressed To Us) and on *Adwa* as well as others in English. Since 1993 he has been concentrating on his on-going research project—*Kabara Afraka*—a study of Pre-Classical African Culture and African Origins of Religion. One can get glimpses of this study in progress in some of his recent poetic renditions in "Addressed To Us." In 1991, Poet Laureate Tsegaye also served as Ethiopia's Red Cross and Red Crescent Goodwill Ambassador. His outstanding literary contributions as well as his advocacy of peace and human rights causes have been recognized and honoured by peer groups and Human Rights

bodies. Accordingly, in 1994 the New York based Human Rights Watch Organization awarded Poet Tsegaye Gabre-Medhin its prestigious Free Expression Award. Poet Laureate Tsegaye also published two of his poems in English entitled *ESOP* and *NILE* in Ethiopian Register in 1997. The Congress of World Poets and United Poets Laureate International, meeting in Buckinghamshire, England in 1997, honoured him with the prestigious Gold Laurel Award with the title of Honourable Poet Laureate. And he is a member of the United Poets Laureate International.

The foregoing summary presentation of Poet Laureate Tsegaye Gabre-Medhin's major literary works and related activities should give one an appreciation of the scope and versatility of his works. And this does not include untold numbers of his poems, plays and papers that have been drafted/assembled but not yet published or staged. It should also be noted that Poet Laureate Tsegaye Gabre-Medhin has been a member of OAU's Forum 2000 Think Tank, Ethiopian Writers Association, African Writers Union and Afro-Asian Writers Union. He is listed in International Who's Who editions and also specifically on Poetry and on Dramatists as well as in Who's Who in Africa, in the Middle East and in the World's Who is Who of Authors reference volumes.

Comments on and Responses to the Poet/Playwright's Works One way of gauging and determining what kind of reaction Poet Laureate Tsegaye Gabre-Medhin has had is to summarize and highlight salient points from the foregoing profile of the man and his works. In doing so we find that reaction to his works has run the gamut from positive responses and commensurate accolades, especially in the international arena, all the way to official censorship and banning of his work in his home country coupled with

imprisonment. With the exception of the Nobel Prize for Literature, Poet Laureate Tsegaye has been duly honoured by peer groups and audiences abroad. In *Silence Is Not Golden* (1995), a compendium on Ethiopian literature, Ali J. Ahmed noted that "Like his fellow playwright and compatriot, Mengistu Lemma, Gabre-Medhin's works have a healthy "obsession" with the past—the past as a powerful competitor with the present." And analyzing two of Poet Laureate Tsegaye's plays in English—*Oda Oak Oracle* (1965) and *Collision of Altars* (1977)—Biodun Jeyifo argued that these two plays are "exemplary in their passionate advocacy of the liberation of human consciousness from obscurantist, virulent and anti-human myths and modes of thought, especially those dressed in the garb of religion." A non-specialist cursory perusal of another famous poet/playwright Aime Cesaire's plays, "And The Dogs Were Silent" in (*Lyric and Dramatic Plays: 1946-1982*), and "A Season In The Congo" in (*Theater and Politics*), suggests a strong comparison of style and content with that of Poet Laureate Tsegaye. It is apropos to cite here Aime Cesaire's characterization of the poet in general in his "Poetry and Knowledge" because it is fitting to Tsegaye's pen.

"The poet is that very ancient yet new being at once very complex and very simple...who at the limit of dream and reality, of day and night, between absence and presence, searches for and receives in the sudden triggering of inner cataclysms the password of connivance and power."

While on the one hand Poet Laureate Tsegaye Gabre-Medhin has received what might be called 'good press' abroad he has not fared as well at home especially as far as those on the saddles of power. Despite the fact of being awarded the Haile Sellasie I Prize for Amharic Writing (1966) it did not take him long to fall out of favour

ሎሬት ጸጋዬ ገብረመድኅን ጤንነታቸው ተመልሶ
የተሟላ አንዲሆን በመመኘት ያለንን ፍቅርና
አድናቆት በኩራት እንገልጻለን።

Addisu Gebeya

አዲስ ገበያ

We Carry A Large Selection Of Ethiopian Foods & Spices
We have everything you need to prepare an Ethiopian Feast!

Berbere
Miten Shiro
Aja
Mitmita
Awaze
Butter Maker
Tef
Mekelesha
Kik
Bakela
Miser
Kinche
Telba.....etc.

Name _____
Address _____
City _____
State _____ Zip _____
Tel () _____

WE DO MAIL ORDER

Please Include \$5.50 For
Shipping And Make Your
Check Or Money Order
Payable To:
ADDISU GEBEYA

We Have Prepared Food.

Call to Order our

1) Alcha 2) Keywot 3) Kitfo, Tibsetc.

**Call (202) 986-6013
Or (202) 986-6023
Fax: (202) 986-1190**

**ትኩስ የፒሬ ስጋ እንዲሁም
ምላሽ ሰንበር አለን።**

- Jewellery
- Video
- Camera
- Radio
- Coffee
- Ethiopian Arts
- Ethiopian Dress and Music
- Video Conversion & Duplication
- Telephone Cards Available
- Money Order Good Rate
- Money Transfer From/to Ethiopia Through West. Union Available
- Different Magazines & News Papers (from Ethiopia and here)
- Bill Pay

2202 18th Street, NW. Washington, DC. 20009

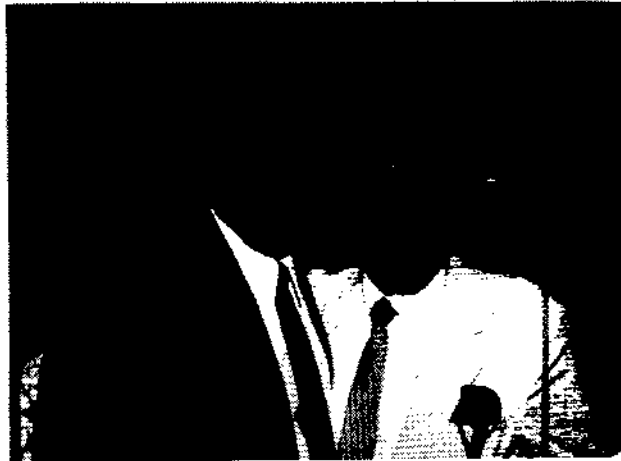
with the Emperor. In his wide ranging interview in *Ethiopian Review* in 1993 with veteran journalist Teklu Tabor, Poet Laureate Tsegaye relates how the Emperor referred to him as ዳ (stubborn) and gave him cold shoulders when he would not agree to court nudgings to be a palace scribe. And sure enough, down came the censor's guillotines on his works which continued right through the Derg period and the current TPLF regime. In a recent Amharic interview in *Tobia* (Vol. 6 # 1) Poet Laureate Tsegaye notes that thirty-six of his forty-nine literary works have been censored in whole or in part since he began his career in the 1950's. In 1976 he was arrested right on the set as he was directing his play on the Ethiopian Revolution, *Abugida Qeyiso*. He notes that all the regimes he has survived in have been equal opportunity hackers as far as his works were concerned. With a sense of irony he relates that in 1994 Ethiopian Television in Addis Ababa was showing clips of how, in an earlier period, armed Derg operatives were beating and shooting at stage performers and even audiences to disrupt one of his plays from being performed while at that very moment in Awasa town armed gendarmes of TPLF were actively disrupting the performance of his new play entitled *Ha Hu Weyem Pe Pu* (ABC or XYZ)—a clarion call for peace—by beating and harassing both performers and viewers. He added that when one compares the Derg and TPLF in this regard, one cannot help but be shocked by their psychological closeness rather than their contrast. Of thirty-three plays Poet Laureate Tsegaye has produced between 1951 and 1997 more than half of them (eighteen) have been banned. Donald N. Levine, author of *Wax and Gold and Greater Ethiopia*, had said at one time—speaking especially of the 1960's and earlier—that books about Ethiopia were either banned or boring. It is evident that the very high count of bannings and censorship meted out to Tsegaye's plays and other writings

indicates how the powers that be from the 1950's through the 1990's felt threatened by the potency, popularity and impact of his pen. If such was the reaction of officialdom to his plays and other writings what about the people at large about whom and for whom Tsegaye wrote his plays? Tsegaye's plays have been extremely popular as far as rank and file audiences are concerned, and when allowed by the authorities to run their courses some of them have been on stage longer than any other plays in Ethiopian theatre. His use of highly sophisticated language has often made his writing sometimes enigmatic and brain twister for many. One may surmise that a good number of theater audiences at Tsegaye's plays are repeat participants who follow up the challenge of the plays that stimulate and beckon cerebral understanding and emotional satiation. Reidulf K. Molvaer says he had a rough time interviewing Tsegaye for his impressive profiles of Ethiopian writers entitled *Black Lions* (1997) because, among other things, Tsegaye "preferred to talk about Ibsen rather than about himself." Nevertheless, Molvaer asserts that "the plays by Tsegaye that I have seen on the stage are performed with great brilliance; the acting, the decorations, the music—everything has been well done." Although no serious critical follow-up is yet to emerge in Ethiopia on the subject, there is a muted recognition that poet Tsegaye has in fact generated an Amharic poetic form or genre called ስምንትዮሽ ቅጂ/የፀጋዬ ቢት (Sementyosh Qine or Yetsegaye Bet). We await experts in the field to decipher, elaborate and interpret this subject to interested but lay readers. And perhaps a school of thought may develop around his literary legacies. In her July, 1997, interview in Addis Ababa with poet Tsegaye that appeared in *Ethiopian Review* (Oct. 1998), Ms. Wendy Belcher cited professor Jane Plastow, formerly of the Department of Theater Arts of Addis Ababa University, who stated that

Tsegaye initiated "a new, serious, highly poetic style for Ethiopian drama, but most importantly, a style no longer concerned with Church and morality and the exploits of the aristocracy, but with the evils of life as experienced by the poor."

Poet/Playwright Tsegaye is at this time on dialysis treatment regimen in New York and awaiting kidney transplant. Partly due to a belated awareness of his condition healthwise, a number of "Friends of Tsegaye" solidarity and fund-raising groups have mushroomed both within Ethiopia and in the diaspora. As a result, there is currently increasing visible interest about him and his works including a renewed literary appreciation—albeit too little, too late—in poetry recital sessions የግጥም ድንብ, in interviews and articles in Amharic papers (for example, *Kebrit*, *Genanaw*, *Ethio Time*, *Maebel*) as well as in English media including *Addis Tribune* and in other Internet sites as well on what Tsegaye has meant to Ethiopian theatre and literature and indeed to Ethiopian history and integrity—not to mention also to African liberation, peace and unity. To this day his life has been a half century of giving, toiling and struggling and yet not demanding, not expecting and not waiting for anything in return. Currently, Tsegaye is being lauded as a "national treasure," a "patriot of the pen," "Ethiopia's 'Oak Tree,'" etc. at home. One of the most potent and influential columns of the Ethiopian Amharic monthly, *Tobia*, is enscribed by one who on purpose adopted Poet/Playwright Tsegaye Gabre-Medhin's name as his pen name appending only (Ar'aya) i.e. 'model', to it. This is the highest form of compliment to his literary stature and makes him a living legend. The Poet/Playwright's pen also graces the pages of *Tobia* periodically.

One hears detracting murmurings through the grapevine vaguely about Tsegaye's writings but more pointedly

Tsegaye with African American Actor/musician Harry Belafonte. UNICEF, New York 1994

about allegations on some decision or action he took that was deleterious to someone when he had official status in the government at various times. After all, as Wendy Belcher put it succinctly, "Tsegaye has not always been praised. Foreign journalists have sometimes found him hard to interview; his public has sometimes found him hard to read, and his colleagues have sometimes found him hard to work with." It is par for the course for any person who does anything, let alone so much writing and involvement in public affairs for so long as Tsegaye had done, to be criticized, faulted and questioned by somebody in some way, and some criticisms may have grains of truth. Nevertheless, with regard to the authenticity, quality, content, form and/or artistic value of a written work, the proper and professional way of evaluating or criticizing literary output made public in print is via public print media—especially among academics. In this regard, we have yet to see sustained substantive (not snippets or potshots) critique in writing positive, negative or the balance of the two—by Poet Laureate Tsegaye's Ethiopian peers on his literary works. One does, however, get oblique references to some lingering issues and perceptions in certain quarters with regard to Tsegaye and his works through interviewers who keep asking him about them. We shall deal with some questions focusing on his

'predilection for tragedy' in his plays, his 'attachments' to certain regimes being too close for comfort, his use of 'abstruse language' in his writings... and a sampling of Tsegaye's responses to them in the following segment of this article.

Tsegaye On Tsegaye: Autobiographical Vignettes

Of late, one is graced with increasing numbers of interviews of Poet Tsegaye Gabre-Medhin in print or should one say that increasingly his interviews have had better visibility. Subsequently, we get better glimpses into the recesses of his complex persona and to try to decipher what the mindset of this genius is like and how he responds to queries concerning his works. When asked recently in a Tobia interview what he likes most and what he does not, Poet Laureate said,

I crave for knowledge.
I envy tolerant, peaceful folks.
I am frightened by ignorance.
I loathe violence.

ጥበብ ይኖራል
ተቻችሎ የሚኖር ህዝብ ያስቀናል
ድንቁርና ያስፈራል
ጦርነት ያስጠላል።

In his conversation with Teklu Tabor in 1993 he responded to critics' charges or perceptions about his "close attachment" to the past Ethiopian governments and through his

works, in the following straightforward manner:

Not that I lack in due humility, but I am often accused more of being a little too candid, too direct, too choosy and even too "stuck up" both in customary standing and in my work, that I have always been at odds with authorities..... I was imprisoned by the past governments, in connection with my creative works; and now I am "discreetly" pensioned away by the present government and abused publicly by its official and semi-official media again in connection with my literary works. At the end of my imprisonment, Mengistu's regime threw me out of my job for five and a half years, for not conforming my writings to its "ideological" wills. I may have a lion's share in taking the risk and in influencing the past governments to establish some of the existing cultural institutions like the National Theater, the Addis Abeba Art School, the University Creative Arts Center, the University Department of Theater, the City Municipality Theater and Arts Gallery, the Ministry of Culture and Sports Affairs, the National Theater Apprentice Actors Group, etc. and I have still not failed to try to do the same to strengthen and widen these institutions by the present government as well. But no, I did not and do not have personal "close special attachments" with any of these governments.

In a recent (January, 1999) issue of the Amharic paper, Kebra, Tsegaye was asked why most of his plays were tragedies. Playwright Tsegaye replied that he is only reflecting the predominant conditions of the Ethiopian people whom he portrays in his dramas. He elaborated on the point by saying (translation from the Amharic is personal and unofficial):

Manifold wars and violence have been visited upon the common people relentlessly to snuff out freedom from the Ethiopian soul—the one distin-

guishing characteristic that makes the Ethiopian what he is and that enables him to walk with his chin up no matter what his material condition may be. So, the Ethiopian continues to sustain war and suffering in order to preserve his freedom. Ruling elites have been exploiting his willingness to sacrifice all for freedom. Feudal lords set the people to fight one another internally even as they fight against external enemies. Because of his extraordinary love of freedom, the Ethiopian bears any burden and go to any length without food, without shoes or enough clothes and supplies to fight and die for his freedom. This is what has won the Ethiopian respect among fellow Africans and many others. Even as we speak it is this uncompromising love of freedom that makes him vulnerable to vultures within; he has yet to relax. It seems that succeeding regimes devise new ways to divide, exploit and consume him/her for their own selfish ends and to build their power on his shoulders. I like to go out and communicate with the common folks of Ethiopia—the peasant, the patriot, the soldier, the traitor, the housewife, the priest, the sheikh etc...It is from them that I learn about my country and people. And generally their comments are accompanied by near tears; their stories are mostly melancholy; their memories are bitter and tragic.. It is that which I reflect in my writings. That is why my plays dwell on tragedy.

This is an eloquent statement on the meaning of art mirroring, amplifying and clarifying life.

Molvaer relates in his book that in the course of one of his lectures at Addis Ababa University, students asked Tsegaye why he wrote such "difficult" language, to which he replied that "he considered it as one of the duties and responsibilities of an author to help expand and enrich the language, and—as it were—to create a literary language suited for modern times and appropriate for modern lit-

erature." It is all the more remarkable that the Amharic of Tsegaye—a product of Oromo and Amharic bilingual background—is so lofty, sometimes abstruse and even esoteric for most readers. He has explained that it is precisely because he started out as a child absorbing simultaneously Amharic, Oromifa and Geez that he has acquired the kind of language skills and proficiency. Tsegaye was also asked questions related to his background and his Ethiopian identity. He expressed his strongly felt belief in Ethiopian unity in 1993 thusly:

On the other hand, I have also made it clear, and time and again express in my works, that I stand for and support the cultural, lingual, political, historical, and social identity and autonomy of the "nationalities," but that "secessionism" is my nightmare and not my dream. The word "diversity" should not be narrowly interpreted to mean "secessionism," as the present government seems to advocate and practice, but the equal and independent enrichment of our national culture by rich and potent cultural re-

sources of all the "nationalities." If you put "secession" first, you have put the cart before the horse. ...I often have the sad experience, particularly in these days of over-tribalized frigid politics, of being even by my close and intellectually "liberated" Amhara-Tigray-Eritrean friends, only as someone all too Oromo, and by my close Oromo and "minority" friends only as someone all too Amhara, but by the grace of God I have known from early boyhood I am only an Ethiopian, only an African and only a simple human being.

Tsegaye related a traumatic event that occurred when he moved from Ambo to Addis Ababa in the early 1950's and was filling a form to attend high school. A Ministry of Education functionary shouted at him rudely that he should fill "Galla" (Oromo), not "Ethiopian," in the slot for "Gossa" or tribe as he had done, because his paternal grandfather's name was Qawasa, and therefore he was a "Galla." Having gone through, outgrown and outlasted such rude experiences, Tsegaye says that he feels "most provoked when some cock-eyed, crudely politicized upstart tries to preach me on what it is like to love and respect my own people, be it Tigreans, Eritreans, Oromo, Amharas or other "nationalities." I have proved this both by my public standing and by culture, the history, the heritage, the humanity and the uncompromising love for freedom exudes and explodes through much of his writing. But it would be a grave mistake if by this one were to conclude that Tsegaye's writings about Ethiopia and his sense of patriotism represents uncritical acceptance of things as they are or glibly whitewashing the negative side of Ethiopian culture. Quite the contrary; n

Tsegaye at Union Square with the people of Addis Ababa on the Anniversary Celebration of the Victory at the Battle of Adwa. 1967 (Ethiopian Calendar)

Continues on page 30

ቅኔን በቅኔ አወድሱት

ለባለ ቅኔ ሎሬት ጸጋዬ ገብረመስቀል-ነጋ
ከከበደች ተክለአብ
ዋሽንግተን ዲ.ሲ. 1992 ዓ.ም.

ቃል ማዕበል ነውና
ከወጣ እማይደሰስ
ቅኔም የስሜት ወዝ እላቢ
ከነደለ እማይገሰስ
ቃል በቃልነቱ እፁብ ነው
አንዴ ከወጣ አይርከስ።

ቅኔም እንደ ባለ ቅኔው ሂደት
እንደ ወጣበት ዳገት
እንደ ወረደው ቁልቁለት
እንደ ዘመን እድሜው ርክርክ
እንደ ጥንስሱ ጥራት
እንደ ድፍድፉ ምትረት
እንደ ውልደቱ አሻራ
እንደ ውልደቱ ሕትመት
የራሱ ቃና ላህይ
የራሱ መልክ አለውና
የራሱ ገዢ ፈለገ
የራሱ መንገድ ፋና
ገዛውን እናወድሰው
ዳገት ቁልቁለት ቢናረውም
የሕይወት ትርጉሙ ይህ ነው።

ቅኔም መንፈስ ነው ሲሻው
ከነፋስ ከአየር የረቀቀ
ከግዙፍ ንጥረ-ነገር ውስጥ
ከግዙፍ ሃሳብ የፈለቀ
እስትንፋስ ሆኖ የሚወለድ
ቃል ተብሎ የደመቀ
ከተወለደ እማይሞት
ከግዝፈት ወጥቶ የረቀቀ
በሕይወት አውታር ውስጥ ሞሮ
ከኑር ትርጉም የላቀ
ከወጣ አይመክንምና
ልደቱን አታርክሱት
ቅኔን በቅኔ አወድሱት።

my works, and have paid prices for it, even before their present political organizations and fronts ever came to be born." He added that "Vive la difference" does not necessarily mean "kill the Unity."

Thoughts on Tsegaye's Contributions and Legacies: A Summation

The variety, scope, depth and volume of Poet Laureate Tsegaye's productions are such that one approaches the subject ever so gingerly and diffidently. Still, one can begin to indicate in what ways Poet Tsegaye stands out among his peers in Ethiopia and a few of his major contributions. One of the unique qualities or gifts of Tsegaye is his uncanny ability to successfully juggle so many activities and involvements simultaneously as no other Ethiopian artist or public figure has done. He has an encyclopedic mind, a universal heart and a Herculean energy. In the 1993 Ethiopian Review interview, Tsegaye was asked if his work as poet, playwright, director, Shakespeare translator, Egyptologist and historiographer of Africa's classical cultures (and one might add, philologist) would not confuse him and even bog down his efforts. His crisp cogent reply was, "No. On the contrary, the one field enlightens the other; the one even lights up the path that has not been too clear in the other instance. One field of work or study only throws light on the hidden secrets of the other." The culmination of his life's work is no doubt expected to be reflected in his forthcoming magnum opus, KABARA AFRAKA which, he says, has claimed over thirty years of research. It is of note that Tsegaye has been working on African Origins of Civilization and African/Ethiopian roots of Theatre, Languages, Religions...in world history long before the publication of Martin Bernal's Black Athena and the emergence of 'Afrocentricity' in black academic circles in the United States. This theme and dimension of Tsegaye's work has

so far been wrapped in his poetic renditions in Amharic and in English.

Another unique feature of Tsegaye's life and work, as yet not recognized or fully appreciated, is his personal role of introducing, interpreting and popularizing Ethiopia and Ethiopian culture to the world, especially in academic, literary, artistic, liberationist global fora for the past five decades. It is safe to say that no other individual has done so much consistently for so long to lift and hold high Ethiopian culture far and wide. He has explicated the legitimate place and value of mythology in the development of history. Many of his plays are Ethiopian adaptations of classical European playwrights including Shakespeare, Brecht, Moliere because to Tsegaye intercultural communication and dialogue is a two way road. And so, he has done his best to make his fellow Ethiopians understand and appreciate foreign writers and dramatists. In the introduction to her 1997 interview, Ms. Wendy Belcher has advanced perhaps the best profile to date of the poet/playwright when she said that "Tsegaye is devoted to an African reading of the West and an Ethiopian reading of Ethiopia."

Yet another distinguishing characteristic about Tsegaye is his perseverance in the face of continued harassment, imprisonment, censorship, intimidation, blacklisting, etc. As noted earlier Tsegaye's plays have been systematically censored and banned since 1951 through the Haile Selassie era, the Derg era and the current TPLF period and yet he has remained undaunted as he continued to produce plays and potent and trenchant poetry for posterity. While we are aware of what has seen some daylight in his works, we still do not know what is in store in his unpublished 'submarine' writings. Tsegaye's perseverance is in keeping with characteristic Ethiopian trait serenaded by corollaries like consistency, predictability, reliability,

hope, faith and sense of duty. Tsegaye has no illusions about the nature of the cultural environment with regard to creative, artistic and products of independent thinking prevalent in Ethiopia within which literary personalities like himself operate. He noted in Kebrit (cited earlier) that his travails as a man of letters started in 1966 when he won the HSI Prize. At that moment someone said to him somewhat prophetically, "Tsegaye, I won't say congratulations to you. Now, you are really in deep trouble; may God help you." He adds that Addis Ababa does not say, 'More Power To You...' Elsewhere in the world writers are at least encouraged to go on, even if they are not always materially rewarded as they should be, at least they are encouraged. But, in our land (in Ethiopia) the distinguished work of an author is only recognized and hailed after he has been ruined. Witness the cases of Yoftahc Negussie, Abe Gubegnaw or Bealu Girma. We have to do something about such negative aspects of our culture."

One final point to touch on with respect to Tsegaye and his legacies has to do with his quintessential Ethiopian patriotism. Among his distinct qualities, are Tsegaye's respect for history and his positive appreciation of culture at large and Ethiopian culture in particular. Tsegaye's father raised the sword to fight for freedom against the Italian Fascists in the 1930's; Tsegaye, as it were, continued the struggle in the form of the word and has carried it high and aloft to this day. His has been not just patriotism but heroism of the pen—for a change—in a country and culture wherein generally heroism issued from the gun. And Tsegaye's pen or the word has been an effective and potent medium for his patriotic expression. In one of his recent interviews in Tobia, he stated that "Culture is 'Life' whereas censorship (by the state or anyone else) is a 'sickle.' One is creative and the other is destructive. His love for his country, the people, the

negative side of Ethiopian culture. Quite the contrary, Tsegaye has kept boring through the distasteful and disdainful aspects of Ethiopian life without letup. Hence, his popularity among the common people and his subjection to harassment and censorship by the ruling regimes for nearly half a century.

Likewise, it should also be noted that the present article is neither meant to be an exhaustive literary criticism in the professional or academic sense nor a deification of Tsegaye, the fallible human being. This undertaking is only a modest, non-specialist and personal portrait of Tsegaye's literary contributions to posterity—not only what he says but how beautifully he says it. It is done with commensurate awareness that he has yet to be studied properly by his own peers, in his own country and in his own language which, one hopes, will take place in the not too distant future. If the endeavour here whets appetites to read and know more about this extraordinary Ethiopian intellectual giant, something worthwhile will have been achieved. The regrettable fact that Poet Laureate Tsegaye Gabre-Medhin has not yet been nominated for the Nobel Prize for Literature so far is, in large part, due to the fact—ironic as it may sound—that he has been writing mostly in his native language Amharic (used only in Ethiopia), and most of his works have not been translated into other widely used lingua franca. At least in part a contributory factor is the failure by his compatriots to translate or otherwise familiarize the wider reading and studying public with his works and their intrinsic edifying value in the first place. It is still not too late to do that. What is equally unfair and unfortunate not only for Tsegaye but for several others who deserve the same recognition is that the traditional system placed within Ethiopia for many decades whereby a properly constituted body of elderly literati and wise persons that would have been normally empowered to screen, evalu-

ate and then bestow the prestigious traditional literary title of ብላቴን ጌታ (Blatngeta) which roughly stands for Laureate of the Word/pen, has not functioned now for at least the last twenty-five years. So, outstanding literary artists like Tsegaye are losing out at both ends—nationally and internationally. It is earnestly hoped by this writer that either or both situations will be rectified while Tsegaye is still around with us.

Let us conclude our sojourn at Tsegaye's literary park with a few samples of his description of Ethiopia and Ethiopians as well as where he is at. In his superb 1984 essay, Footprint of Time, he painted Ethiopia this way, "Here is the land where the first harmony in the rainbow was born. We walk on the bed rock of our planet's first continent. Here is the root of the Genesis of Life; the human family was first planted here by the evolutionary hand of Time.... We walk on the footprints of the evolutionary ancestors of Man." In the 1997 Ethiopian Review interview, Poet Laureate Tsegaye was asked what it meant for him to be an Ethiopian and what would he tell an American visitor about it. His response, in part, was: A simple human being, conscious of African civilization, African culture. Conscious of world civilization, world culture, of equality, of world brotherhood. I think that has been what the ancient his-

tory of Africa, the ancient history of Ethiopia has meant and means to us. So, as we go to America to learn, the Americans must also come here to learn. To humble themselves before the ancestors, not to be arrogant, that's what Ethiopia means.. You don't begin knowing yourself halfway. You don't start from Europe, because Europe started from Africa. It started in Ethiopia and Egypt.....I would tell an American friend to go to Washington for the July 4 celebrations, and see Americans worshipping the temple of the sun at the Washington Monument (which is a facsimile of Aksum obelisks)...It is my stone, my temple of the sun...and you are still worshipping my temple of the sun—a mutual heritage.

In a telling poetic self-portrait ብላቴን ጌታ: Poet Laureate Tsegaye Gabre-Medhin recently had this to say about his persona (Translation from the Amharic is personal):

*Having dawnless dreams
Treating unhealable wounds
Nursing stunted plants
Straightening other folks' lives
Never have I lied for myself*
የማይነጋ ሕልም ሳልም
የማይደን በሽታ ላክም
የማያደግ ችግኝ ሳርም
የሰው ሕይወት በከረክም
እኔ ለኔ ኖራ አላውቅም::

*Professor Nigussay Ayele
is a political scientist*

የሱራት ጸጋዬን ከፍተኛ የህዝምና ወጭ ለመሸፈን እንዲቻል የበኩሉን አስተዋጽኦ ፔትን ለጸጋዬ ገብረ መደህን (Tsegaye G/Medhin) ብለው በመጻፍ ከዚህ በታች ባለው አድራሻ መላክ እንደሚችሉ በአክብሮት እየገለጽን ይህንኑ አድራሻ አጻጻፉ ለሚያውቋቸው ኢትዮጵያውያንና ኢትዮጵያን ለሚወዱ ግለሰቦች እንዲሰጡ በንጹህነት ለኚህ ታላቅ ኢትዮጵያዊ ለሚያደርጉላቸው ትብብር አስተድመን እናመሰግናለን::

Please make check payable to **Tsegaye G/Medhin** and send to the following address:

**Tsegaye G/Medhin,
812 West 181st. Street,
Apt. No. 55A,
New York, NY 10033**

*We would like to wish our beloved Poet Laureate
Tsegaye Gebremedhin, a speedy recovery.*

"We give you the world"

**Hours: Open for lunch 11a.m. – 2:30 p.m.
Dinner 5 p.m. to 10 p.m. daily**

Fiveseasons@aol.com

The restaurant opened in August to offer Ethiopian & international cuisine – Latin American, Asian, Middle Eastern, European and from other parts of Africa. We serve International lunch buffet, which offers a vast array of salads and vegetarian dishes, which changes daily to honor a different region. On Friday the buffet features seafood. Upstairs, Ethiopian food is served on authentic Mesobe. We will soon start serving International dinner. We will have full bar service. Periodic live International entertainment will be provided.

Five Seasons
322 N. Charles, Baltimore, MD 21202
Tel. (410-625-9787) Fax (410-625-9787)